

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

GREGOR ČUFER

MENTOR: red. prof. dr. BOGOMIL FERFILA
SOMENTOR: doc. dr. JERNEJ PIKALO

VPLIV GOSPODARSTVA NA OBLIKOVANJE
POLITIK V ZDA: PRIMER FARMACEVTSKIH
KORPORACIJ

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2006

ZAHVALA

Za pomoč in vodenje pri izdelavi diplomske naloge se najlepše zahvaljujem mentorju dr. Bogomilu Ferfili ter somentorju dr. Jerneju Pikalu. Njuni predlogi, mnenja ter kritike so mi bili v veliko pomoč pri mojem delu, od oblikovanja samega zasnutka do izdelave diplomske naloge v njeni končni obliki.

Zahvala gre tudi gospodu Titu Turnšku, za pomoč pri podrobnejših opredelitvah ter razjasnitvi terminov in tematik v okviru diplomske naloge ter za pripravljenost sodelovati v intervjuju, ki je bil vir nekaterih ključnih izsledkov moje raziskave.

Nenazadnje pa bi se želel zahvaliti tudi svojim staršem za podporo in potrpežljivost v času izdelave mojega diplomskega dela.

VPLIV GOSPODARSTVA NA OBLIKOVANJE POLITIK V ZDA: PRIMER FARMACEVTSKIH KORPORACIJ

V današnjem času sta gospodarstvo in politika močno povezana. Med njima obstaja medsebojna odvisnost, saj en drugemu po eni strani zagotavljata vire moči, hkrati pa se tudi omejujeta. Če predpostavljamo, da ima država preko svojih institucij, suverenost in oblast na svojem ozemlju, ima torej tudi zagotovljeno moč za odločanje. Tako lahko vpliva tudi na gospodarstvo preko omogočanja pravnega okvira, zagotavljanja izobražene delovne sile, vpliva na izvozno- uvozna razmerja, podpore ter s pomočjo številnih drugih načinov vpliva. Gospodarstvo, na drugi strani, želi vplivati na oblikovalce politik, saj si lahko tako zagotovi okolje za izboljšanje svojega delovanja ter s tem večji dobiček. Da sploh lahko vpliva na oblikovalce politik, pa si mora posamezni akter v gospodarstvu zagotoviti moč, preko virov moči. Po različnih definicijah je razvidno, da je eden izmed poglavitnih virov moči tudi nadzor nad sredstvi, kar lahko opredelimo kot finančno ozadje. V drugem delu naloge je preko podrobne analize finančnih kazalcev nekaterih farmacevtskih podjetij ter nekaterij najboljših podjetij v svetovnem merilu prikazano, da imajo podjetja, ki spadajo v farmacevtsko panogo zelo močna finančna ozadja ter razpolagajo z veliko sredstvi. V povezavi s teoretično predpostavko, da lahko finančno ozadje jemljemo kot vir moči, lahko tako trdimo, da imajo farmacevtske korporacije veliko moč v okviru gospodarstva, kar jim omogoča vpliv na oblikovalce politik.

Ključne besede: gospodarstvo; oblast; moč; vpliv; politika

INFLUENCE OF ECONOMY ON POLICY MAKING IN THE USA: AN EXAMPLE OF PHARMACEUTICAL CORPORATIONS

Nowadays economy and politics are strongly tied together. There is a mutual dependence between them, since they both provide the other with sources of power, as well as limit each other. If we assume, that a state has, throughout its institutions, sovereignty and authority on a certain territory, we can presume that it also has the power to decide what happens in this territory. It can therefore also influence economy by means of establishing a legal framework, providing a well educated work force, influencing import-export ratios, support and numerous other tools of influence. Economy, on the other hand, seeks to have an influence on policy makers since that influence would result in providing the best possible environment for a certain company which could also result in maximized profit. In order to have an influence, any actor from the economy must obtain power, which is derived from sources of power. According to various definitions of power it is clear, that one of the main sources of power is a good financial background. The second part of this research shows, through an analysis of certain financial aspects of pharmaceutical corporations as well as some of the best standing corporation in the world, that pharmaceutical companies control a substantial amount of the market and therefore have strong financial backgrounds. This, combined with the theoretical fact that financial backgrounds are sources of power, shows that pharmaceutical companies have the resources to influence state authority and policy makers.

Key words: economy; state authority; power; influence; politics

KAZALO

1. UVOD	5
2. CILJ IN POMEN	7
3. HIPOTEZE IN METODOLOGIJA	8
3.1 HIPOTEZE	8
3.2 METODOLOGIJA	8
4. GOSPODARSTVO.....	10
4.1 Kaj je gospodarstvo?.....	10
4.2 Razvoj gospodarstva	12
4.3 Interesi gospodarstva	16
5. POLITIKA TER POLITIČNI SISTEM ZDA.....	18
5.1 Opredelitev politike	18
5.2 Zgodovina politike in države	19
5.3 Politika in oblast v ZDA	20
6. NAČIN OBLIKOVANJA POLITIK	22
6.1 Definicija policy omrežij ter moč v okviru teh omrežij.....	22
6.2 Definicija moči ter izvor moči	23
7. FARMACEVTSKE KORPORACIJE	27
7.1 Metodologija analize.....	27
7.2 Ekonomski indikatorji – prodaja, dobiček, vrednost lastnine.....	29
7.2.1 Prodaja	29
7.2.2 Dobiček	37
7.2.3 Vrednost lastnine	45
8. ZAKLJUČEK	53
9. LITERATURA	55

1. UVOD

Gospodarstvo je v razvitem svetu eno od vodil razvoja, oblikuje naš način življenja in nam zagotavlja varnost v smislu nudenja osnovnih življenjskih dobrin in zaposlovanja velikega števila ljudi, ki pa so od gospodarstva tudi finančno odvisni. Gospodarstvo ima lastne interese, ki so predvsem usmerjeni v izboljšanje pogojev za lastno delovanje, razvoj in večji dobiček. Te interese želi uveljavljati tudi preko vpliva na oblikovalce politik tako posredno kot tudi neposredno. Neposredne oblike vpliva so usmerjene predvsem na proces odločanja in vodenja, torej na državne akterje, ki politike oblikujejo. Posredne pa na te iste akterje, vendar preko državljanov, ki nato vplivajo na odločevalce.

Ključni pogoj za izvajanje vpliva ter uveljavljanje lastnih interesov v kateremkoli odnosu je posedovanje virov moči. To dejstvo velja tudi v primeru policy omrežij in tudi pri omrežjih opisanih v tej nalogi. Država, oblikovalci politik, ki so eden izmed glavnih akterjev, posedujejo veliko moč. Ta moč je posledica dejstva, da ti državni akterji oblikujejo politike in določajo celotno dogajanje v državi, torej tudi nadzorujejo potek dogodkov v gospodarstvu države. Za vpliv nad tako močnimi akterji predstavniki gospodarstva potrebujejo izjemno velike resurse, vire moči, ki so enakovredni ali celo vredni več kot suverenost sprejemanja odločitev.

Iz teorij o moči izhaja, da lahko posameznik, skupina ljudi ali tudi korporacija pridobi moč iz različnih virov. Za opredelitev pojma moči ter njenih virov, se lahko obrnemo na Susan Strange, ki med drugim trdi, da imajo akterji v okviru strukturne moči, moč takrat, ko nadzirajo varnost, proizvodnjo, znanje ter finančni vidik. Eden izmed virov moči je torej finančno ozadje, nadzor nad sredstvi. Gospodarstvo vsekakor predstavlja središče finančnega dogajanja v sodobnem svetu in torej središče moči, ki izhaja iz finančnih virov. V okviru gospodarstva pa lahko ločimo več različnih panog. Ena izmed njih je tudi farmacevtska panoga. Povsod po svetu, kot še zlasti v Združenih državah Amerike se farmacevtska panoga vedno bolj krepi in dobiva poudarjeno vlogo. Njena neprestana rast pa se kaže tudi v večanju finančnih sredstev, ki so farmacevtski industriji na razpolago. Ta sredstva so nato uporabljena za vplivanje na oblikovalce politik v želji, da bi

farmacevtska industrija čim bolj uveljavila svoje interese ter si omogočila dostop do še boljših pogojev za izboljšanje lastnega položaja v sodobnem svetu.

Pri tem se sicer pojavi dilema ali je to dobro ali ne. Večja moč in vpliv farmacevtskih organizacij pomeni več denarja za ta podjetja, ki pa je v določeni meri porabljen za hitrejši razvoj novih in uspešnejših načinov zdravljenja, kar globalno pomeni bolj zdravo populacijo, podaljševanje življenske dobe ter izboljšanje splošne kakovosti življenja. Seveda pa vsekakor zdravila ne pomenijo vedno nekaj dobrega. Večina zdravil ima seveda tudi neželene stranske učinke in to dejstvo, povezano z močnim pojavom oglaševanja zdravil v javnih medijih, kar promovira njihovo uporabo, morda tudi takrat, ko niso nujno potrebna, ima lahko slabšalne učinke na splošno zdravje prebivalstva. Hkrati pa je potrebno upoštevati tudi dejstvo, da se lahko takšna moč vedno izkorišča tudi za lastne interese korporacij ter predvsem njihovih vodstev. Korporacije so namreč danes oblikovane zelo hierarhično, pri čemer glavnina zaposlenih nima veljavne besede pri oblikovanju notranjih politik korporacije ter je delžna le majhnega deleža dobička finančnih sredstev. Poleg tega sta lahko večja moč in vpliv le še dodatna spodbuda za maksimizacijo dobička in s tem višanja cen zdravil, kar slabo vpliva na manj razviti svet in države.

Vpliv in moč je velikokrat zelo težko dokazati. Pritiski na oblikovalce politik so dostikrat prikriti, tudi nelegalni, hkrati pa so že tisti načini pritiska, ki so legalni opravljeni na tih način. Eden izmed redkih načinov, za prikaz možnosti vpliva izhaja iz povezave teorije in analize finančnih sredstev. Teorija nam lahko potrdi tezo, da poskuša gospodarstvo vplivati na oblikovanje politik ter da je eden izmed poglavitnih in lažje določljivih virov moči prav finančno ozadje. Le-to pa se lahko analizira s pomočjo pregleda finančnih rezultatov večih podjetij iz različnih panog, s čimer se lahko približno opredeli moč posamezne panoge, v primeru te naloge – farmacije.

2. CILJ IN POMEN

Predstaviti obstoj morebitnih povezav med gospodarstvom in oblikovalci politik na področju Združenih držav Amerike. Predstaviti različne teorije o virih moči ter tako določiti, kdo ima moč za vpliv na oblikovalce politik. Na podlagi določenih virov moči (pri čemer sem vnaprej predpostavil, da je eden izmed virov moči finančno ozadje) določiti moč posameznih podjetij ter skupin podjetij po posameznih panogah v primerjavi z drugimi podjetji ter panogami. S tem želim prikazati, da lahko nedržavni akterji vplivajo na oblikovanje posameznih politik, da je možnost vplivanja odvisna od virov moči ter da farmacevtske korporacije to moč posedujejo.

Naloga lahko pripomore k razumevanju vplivnosti korporacij na sprejemanje politik, kar ima velik pomen za Slovenijo v kateri se moč dveh farmacevtskih korporacij vztrajno veča.

3. HIPOTEZE IN METODOLOGIJA

3.1 HIPOTEZE

H: Ali obstaja v ZDA povezava med interesi gospodarstva ter oblikovanjem politik?

H1: Ali lahko trdimo, da je moč do določene mere odvisna tudi od finančnega ozadja?

H2: Ali imajo farmacevtske korporacije v ZDA zadostna finančna ozadja, da lahko uveljavljajo svoje interese?

3.2 METODOLOGIJA

- Analiza in interpretacija sekundarnih virov
- Intervju
- Analiza statistik

S pomočjo analize in interpretacije sekundarnih virov nameravam podrobneje opredeliti problem vpliva gospodarstva na politiko ter tako pridobiti boljši vpogled v teoretično ozadje tega pojava. Ta analiza mi bo, skupaj z intervjujem, omogočila predstavitev teorij o povezavi med gospodarstvom in politiko ter teorij o vplivih gospodarstva na odločevalce, predstavitev zgodovinskega razvoja vpliva, teorij moči in predstavitev financ kot poglobitnega izvora moči v sodobni kapitalistični družbi. Da bi zadostil zahteve po kritičnem ovrednotenju

posameznih virov, bom pri izdelavi naloge uporabil vire različnih avtorjev ter podatke zbrane s pomočjo intervjuja z gospodom Titom Turnškom, ki ima bogate izkušnje na področju gospodarstva ter poznavanja povezav med gospodarstvom ter oblastjo tako na področju Slovenije, kot tudi v tujini. Intervju je potekal v obliki strukturiranega intervjuja s polzaprtimi vprašanji, pri čemer je gospod Turnšek predstavil tudi nekatera svoja (še neobjavljena) dela o virih in strukturi moči v gospodarstvu ter politiki.

Drugi del naloge je osredotočen okoli analize statistik. V tem delu bom primerjal finančne podatke o delovanju izbranih farmacevtskih korporacij ter nekaterih drugih korporacij v Združenih državah Amerike. S pomočjo izbranih finančnih kazalcev bom za vsako podjetje izračunal spremembe vrednosti prodaje, dobička ter vrednosti podjetij samih v obdobju petih let.

Na podlagi teh analiz bom v zaključnem delu naloge poskušal potrditi hipoteze, torej da gospodarstvo vpliva na politiko ter da ima v okviru gospodarstva farmacija veliko finančno ozadje, kar ji daje veliko moč vplivanja in uveljavljanja svojih interesov v odnosu s policy makerji v okviru sodobnih policy omrežij.

4. GOSPODARSTVO

4.1 Kaj je gospodarstvo?

Gospodarstvo ali poslovni sektor bi dandanes lahko predstavili kot eno od vodil razvoja ter pravzaprav nekaj, kar v določenih pogledih vodi naša življenja. To lahko razberemo iz vsakodnevnih dogodkov. Gospodarstvo oblikuje naš način življenja saj lahko pod ta pojem, sicer v zelo širokem kontekstu, štejemo vse načine zadovoljevanja osnovnih človeških potreb ter hkrati tudi nadgrajevanje izvrševanja teh potreb. Tako je od gospodarstva odvisno naše preživetje saj nam zagotavlja hrano, varnost, zdravje, udobje – seznam pa bi lahko nadaljevali v neskončnost. Tako je proizvodnja hrane ter njena distribucija med prebivalstvo v večjem delu razvitega sveta odvisna od velikih korporacij. Posamezniki na primer nimamo znanja, kako si hrano priskrbeti sami, časi, ko je imel praktično vsakdo svoj vrt ter živino so vsekakor minili in tako bi brez korporacij, ki nam dostavijo živila v našo neposredno živilo veliko ljudi imelo velike težave z preživetjem. Gospodarstvo nam zagotavlja varnost, saj je v tem sektorju zaposleno veliko število ljudi, ki so torej od gospodarstva tudi finančno odvisni. Nudi nam udobje saj zagotavlja nenehen razvoj vseh naših potrebščin ter omogoča lažje življenje. Ena izmed pomembnejših panog pa je vsekakor tista, ki posredno skrbi za naše zdravje. To je farmacevtska panoga, ki se ukvarja s proizvodnjo ter prodajo zdravil. Ob pojavu vedno novih bolezni, ob vedno večji pojavnosti že obstoječih bolezni ter ob staranju prebivalstva ima izreden pomen razvoj vedno novih načinov za boj s temi problemi. Največjo vlogo imajo pri tem seveda zdravniki ter na splošno ustanove, ki skrbijo za zdravje ljudi, vendar so farmacevtske korporacije tiste, ki lahko uporabijo svoja sredstva za razvoj in proizvodnjo zdravil, brez katerih bi bili zdravniki nemočni. Zaradi teh dejstev torej lahko trdimo, da ima gospodarstvo izreden pomen za obstoj človeštva. Hkrati pa obstaja tu še druga stran pomembnosti gospodarstva. Ta ima vzroke predvsem v

dejstvu, da večina bolj razvitih držav, predvsem države prvega sveta, razvita na osnovi tržnega gospodarstva. Tako lahko opazimo, da je bila zgodovinsko gledano menjava dobrin, ki je osnova tržnega gospodarstva, edina alternativa prevladi oblasti (politične) pri nadzoru nacionalnih politično – ekonomskih sistemov (Lindblom 1977: 33). Po drugi strani pa je potrebno poudariti tudi dejstva, da gospodarstvo nikakor ni popolno in ima vsekakor tudi negativne vidike. Seveda pa pri opisovanju le-teh nikakor ne smemo govoriti o gospodarstvu kot nekem splošnem pojmu, temveč se bi bilo potrebno osredotočiti na posamezne dele gospodarstva, panoge ali morda celo dejanska podjetja ali tržno delovanje. Ker se ta naloga osredotoča v veliki meri na dejavnosti farmacevtskih korporacij, bi tako poudaril le nekatere najočitnejše negativne vplive te panoge, kot je naprimer nedostopnost zdravil revnejšim (gledano tako v okviru bolj razvitih držav s slabšimi sistemi socialnega varstva, kot tudi globalno na primeru držav tretjega sveta), onesnaževanje okolja, pritisk na zdravnike za promocijo lastnih proizvodov ter seveda tudi to, s čimer sem se v tej nalogi sam spoprijel – poskus vplivanja farmacevtskih korporacij na delovanje politike. O teh in drugih negativnih vplivih praktično vsakodnevno poročajo javni mediji.

Dejanski obstoj tako negativnih kot pozitivnih vplivov gospodarstva in predvsem farmacevtske panoge na življenje, je sicer težko potrditi. O številnih vplivih tečejo raziskave. Ostaja pa dejstvo, da je gospodarstvo neizpodbiten del javnega življenja, kakor bom kasneje v tej nalogi prikazal, ima tudi veliko moč (morda je ta dovolj velika za vpliv na oblikovanje politik) ter tako tudi sposobno nastopati kot vreden akter v policy omrežjih skupaj z državo.

Na tem mestu bi bilo potrebno tudi podati opredelitev pojma korporacija, saj je le-ta eden izred osrednjih pojmov te naloge. Schmitter korporacije opredeli kot: »Organizacije sestavljene iz ljudi, ki so opravljali enak poklic ali pa so izdelovali enako dobroto, ki so imele posebne statute in so se opirale na monopolistične privilegije« (Della Porta 2003: 101).

4.2 Razvoj gospodarstva

Če torej predpostavimo, da je gospodarstvo tisto, ki ima vlogo moči v sodobni družbi, pri čemer bom to, kaj naj bi moč bila, podrobneje definiral v nadaljevanju ter v poglavju o farmacevtskih korporacijah tudi prikazal vire njegove moči ter ker je njegova vloga ena izmed glavnih tem tega pisanja, je smotrno pregledati razvoj gospodarstva do danes, iz česar bo bolj razviden njegov pomen v življenju ter nakazana pot do virov moči. Če preskočimo prvih nekaj tisoč let človeškega razvoja se ustavimo pri pojavu prvih civilizacij. Nastanek teh, pravzaprav pogoje za njihov nastanek, Ferfila postavi v obdobje od 9000 let pred našim štetjem, na Bližnjem vzhodu ter nekaj stoletij kasneje v ostalih predelih sveta – z oblikovanjem prvih naselbin ter pojavom poljedelstva in živinoreje (Ferfila 1997: 93). Kot posledica razvoja poljedelstva in živinoreje, so se pojavili presežki hrane. Tako so se posamezniki lahko usmerili v druga dela, pojavile so se razne obrti, predvsem pomemben pa je pojav specializacije posameznika. Ta sedaj ni več skrbel za lastno preživetje na tradicionalne načine, kot na primer z lovom ali obdelovanjem zemlje, temveč je lahko v okviru lastne naselbine ter tudi z bližnjo okolico, lažje sodeloval v procesu blagovne izmenjave. Kot primer lahko podamo naprimer izdelovalca glinenih posod, ki je svoje izdelke nato izmenjal za tiste dobrine, ki jih je potreboval.

Razvoj se je nato hitro nadaljeval v smeri večanja naselbin, pojava mest ter predvsem oblikovanja vedno večjih in močnejših civilizacij, ki so močno prispevale k razvoju gospodarstva z vedno bolj naprednimi oblikami menjave, pridelovanja, obrti ter nudenjem storitev. Preko teh civilizacij se razvoj nato nadaljuje pri oblikovanju držav. Gledano predvsem z vidika zahodne civilizacije, kot jo poznamo danes, sta predvsem pomembna razvoj Grčije in Rimskega imperija. Pri obeh je bil izredno pomemben njun vpliv na celoten (takrat znani)

svet. Vpliv je bil tako kulturnega značaja, kot političnega in za to razpravo pomembnega ekonomskega značaja. Opazimo lahko močan razvoj obrti in trga. Vedno pomembnejšo vlogo denarja, ki je nadomestil blagovno menjavo in tako zametke tržnega gospodarstva. Moč je bila v obeh primerih v rokah bogatih. Sicer je potrebno poudariti dejstvo, da je bilo takrat bogastvo bolj pravica dana ob rojstvu ter tudi posledica politične moči, kar je v nasprotju z domnevami tega pisanja, da je danes denar tisti, ki omogoči posamezniku ali skupini izvajanje politične moči, toda kljub temu je pomembno poudariti povezavo med politično močjo in denarjem, obstajala je torej že pred več tisoč leti. Razvoj držav in narodov se je nato širil po vsem svetu. Države so bile oblikovane na novo, nekatere so propadle, druge so se združevale. Preko srednjega veka tako pridemo do trenutka, ko se je pričela prevlada zahodne civilizacije. Ta »trenutek« se je zgodil med 15. in 19. stoletjem, ko je Evropa postala center svetovnega razvoja z močnim gospodarskim vplivom, kateremu je bila vzrok predvsem kolonizacija ter industrializacija v 17. stoletju (Ferfila 1997: 107). Industrijske revolucije, ki so se pričele v Angliji, so se hitro razširile po vsem svetu (pri tem je seveda imela prevlado zahodna Evropa, sledile pa so tudi azijske države in ZDA). Način proizvodnje se je močno spremenil. Proizvodnja je postala množična, uporaba parnih strojev ter predvsem pojav tekočega traku sta omogočala izdelavo številnih izdelkov naenkrat, prodajo po nižjih cenah ter s tem velike zasluge. Bogatel je predvsem srednji sloj, ki je s tem pridobival vedno pomembnejšo vlogo v svetu ter vedno večjo moč. Eden izmed najpomembnejših sopojavov industrializacije, na nek način posledica le-te, je bil tudi razvoj kapitalizma. Kapitalizem pa je opredeljen kot sistem, ki temelji na zasebni lasti produkcijskih dejavnikov (Ferfila 1997: 113). Kapitalizem se je vse od svojega pojava nezadržno širil in danes ga lahko najdemo kot vodilno silo v večini bolj razvitih držav. Seveda pa so se pojavili tudi tisti, ki so imeli slabše mnenje o kapitalizmu ter poudarjali predvsem njegove negativne vidike. Nasledniki Marxa in Engelsa, ki so poskušali interpretirati njuna dela, so bili med prvimi gorečimi nasprotniki kapitalizma. Opredelitev kapitalizma na podlagi Marxa in Engelsa, kakor piše tudi Jessop, temelji na instrumentalizmu. Kapitalizem s pomočjo

kapitala in moči, ki jo dejansko omogoča, podal pogoje za prevlado elit. Elite, ki so nastale kot posledica nepravilne delitve, naj bi tako uporabljale državo kot instrument za lastno vlado. Jessopa bi tako lahko razumeli, kot da ekonomska baza določa porazdelitev političnih sil v boju za politično moč, ki se bije preko instrumentov za doseg te moči (Jessop 1982: 12). Tako sta pravzaprav Marx in Engels predpostavila tezo, da je kapital tisti, ki omogoča določenim elitam (pri čemer lahko za potrebe te razprave kot elite smatramo tudi vodilne v gospodarstvu), da usmerjajo oblikovanje politik v svoj prid, neglede na potrebe ostalih. V Komunističnem manifestu iz leta 1848 je med drugim povedano tudi mnenje, da so ljudje pravzaprav postali lutke, ki se obnašajo tako, kot od njih zahteva kapital ter kapitalistični način proizvodnje. (Minogue 1995: 102) Če se sedaj vrnemo k razvoju gospodarstva, se je prevlada Evrope nato porazgubila. V 20. stoletju so vse močnejšo vlogo pridobivale ZDA, predvsem kot posledica zmage v svetovnih vojnah s čimer je bilo seveda povezano tudi zadolževanje drugih držav med vojnami, izreden razvoj proizvodnje v ZDA ter tudi delovanja celotnega trga med ZDA in ostalim svetom. Razvoj ZDA je še vedno temeljil na kapitalizmu, njen antipol pa je predstavljala Sovjetska zveza na osnovi komunizma. Danes, po razpadu Sovjetske zveze, lahko trdimo, da so ZDA dejansko edina supersila, ki še obstaja. Ta naslov jim omogoča prevlada na vojaškem, političnem ter v veliki meri tudi gospodarskem področju. Vojaška moč podpira razvoj politične moči in gospodarstva, politični vpliv pa zagotavlja odlične investicije ter tržne možnosti gospodarstvu ter uporabo vojaške moči (ponovna podpora gospodarstvu) Ta vzajemna podpora omogoča nastanek supersile ter neomejen razvoj gospodarstvu.

Za potrebe te naloge, se bomo osredotočili predvsem na enega izmed vidikov gospodarstva, in sicer na podjetja. Za ZDA je značilno, da so podjetja v veliki meri v zasebni lasti ter organizirana v eni izmed naslednjih oblik: enolastniška podjetja, partnerska podjetja ter korporacije (Ferfila 1997: 223). Korporacije temeljijo na delnicah in delničarjih. Delničarji imajo le posredno moč pri upravljanju organizacij, saj jih v njihovem imenu upravljajo menedžerji, imenovani s strani odbora direktorjev, ki ga volijo delničarji sami (Ferfila 1997: 223). Pri tem

je pomembno poudariti, da majhni delničarji ponavadi nimajo velike vloge pri odločitvah, saj je njihov delež delnic premajhen, da bi lahko vplivali na imenovanja in volitve. Ostanemo nam torej veliki delničarji, bogatejši, ki jih lahko označimo kot elite, moderno izvedbo tistih, o katerih je govoril tudi Marx, ki imajo praktično vso moč. Od kje pa ta moč izvira? Tako iz zgodovinskega vidika, opisanega zgoraj, kot tudi iz primerov vsakdanjega življenja je možno videti, da je moč povezana z denarjem. Tako posamezniki, kot skupine, kot tudi npr. korporacije imajo tem večji vpliv na svoje okolje, tem več denarja imajo. Ferfila poda za svojo delitev ameriških podjetij na enolastniška, partnerska in korporacije, tudi prikaz števila teh podjetij ter dohodka po posamezni vrsti v letu 1983. Če se zopet osredotočimo predvsem na korporacije, predstavljajo te v letu 1983 le 20% vseh ameriških poslovnih podjetij a ustvarijo 90% dohodka vseh podjetij v tem letu (Ferfila 1997: 224). Za boljši pregled in predstavitev za kakšne vsote denarja pri teh korporacijah pravzaprav gre, bi podal še primerjavo med njihovo prodajo in bruto domačim proizvodom Slovenije v istem letu. Seveda je ta dva podatka nesmiselno primerjati med sabo z vidika »kdo je bogatejši«, toda le kot predstavitev količine denarja pa morda pride prav. Iz statističnih podatkov, ki so obdelani v analitskem delu te naloge je razvidno, da se vrednosti prodaje za podjetja, ki so bila vključena v mojo raziskavo v letu 2003 gibljejo od 18 do 247 milijard USD, na drugi strani pa je potrebno poudariti, da je bil BDP Slovenije, v istem letu približno 28 milijard USD (*Bruto domači proizvod, letni podatki*, <http://www.stat.si/indikatorji.asp?ID=20> (18.5.2005)). Nekatere korporacije so torej, seveda gledano izključno iz vidika primerjave obračanja denarja, bogatejše od nekaterih držav. Za ilustracijo moči farmacevtskih podjetij v okviru ameriških korporacij, je pomemben tudi podatek porazdelitve dohodka po posameznih panogah. Pri tem so panoge razdeljene na: kmetijstvo, gozdarstvo in ribolov, rudarstvo, gradbeništvo, industrijo, promet in javne objekte, trgovino (na debelo in drobno), finance, zavarovanje in nepremičnine ter storitve. Dve panogi skupaj, industrija in trgovina, sta prispevali približno 4.500 milijard dolarjev k skupnemu dohodku, ki je znašal približno 6.300 milijard dolarjev (Ferfila 1997: 224). Če privzamemo, da imajo farmacevtske korporacije pomembnejšo vlogo v ravno teh

dveh panogah – industriji in trgovini, torej so tudi eden izmed glavnih virov dohodka v okviru ameriškega gospodarstva.

4.3 Interesi gospodarstva

Za potrebe te naloge je pomembno izpostaviti, da ima gospodarstvo lastne interese. Osredotočili se bomo predvsem na interese velikih korporacij, s katerimi se naloga ukvarja. Ti interesi so tisti, ki sploh pogojujejo nastanek potreb po vplivu gospodarstva na politiko ali bolj natančno na oblikovanje politik. Gospodarstvo poskuša s svojim vplivom omogočiti čim boljše pogoje za lastno delovanje. Torej poskuša omogočiti čim boljše tržne in politične pogoje za lasten uspeh. Kot glavne interese bi lahko našteali vpliv na regulacijo gospodarstva s strani države – korporacije si seveda želijo čim bolj proste roke pri lastnem upravljanju in vodenju svojih poslov, saj jim omejitve s strani države lahko zmanjšajo dobiček, hkrati pa večjo vlogo države pri podpiranju razvoja gospodarstva – npr. prispevki države, omogočanje pravnega okvira, zagotavljanje izobražene delovne sile, podpora razvoju novih tehnologij, podpora novim raziskavam, ter podporo države gospodarstvu v mednarodnem okolju – večje možnosti trga, boljše izvozno-uvožno razmerje, podpora domačemu gospodarstvu in posledično večja konkurenčnost domačih podjetij, kar pa prav tako posledično viša dobičke gospodarstva. Vsi ti interesi gospodarstva, hkrati z uspešnostjo vplivajo na državo in politike, omogočajo boljše delovanje gospodarstva in večje dobičke, s tem pa se zopet večajo moč podjetij in tako tudi moč ponovnega vpliva. Neke vrste začaran krog torej.

Za uveljavljanje svojih interesov pa mora gospodarstvo nastopati kot akter v policy omrežjih, katera bom podrobneje opisal v nadaljevanju. Prav tako je pomemben nastanek interesnih skupin ter različnih delodajalskih ter delavskih združenj, saj vse to vpliva na uveljavljanje interesov gospodarstva. Teorija o

interesnih skupinah izvira pri Madisonu, ki je v Federalistu, esej številka 10, podal osnove za to teorijo, in sicer kot pri tem pomemben obstoj različnih interesov okrog katerih se skupine oblikujejo. Razvoj tehnologije in industrializma pa sta imela kot posledico rast delavskih in delodajalskih združenj, vsakega s svojimi interesi (Bibič 1969: 35).

5. POLITIKA TER POLITIČNI SISTEM ZDA

5.1 Opredelitev politike

Beseda politika ima lahko več pomenov. Tako jo naprimer povprečni človek razume predvsem kot skupek tistega, kar vidi v javnih medijih in mu politika predstavlja predvsem skupino ljudi, ki se ukvarjajo s problemi vodenja države. V politiki vidi predvsem poslance, vlado in ministrstva ter že v nekoliko manjši meri lokalne oblasti. Največje poistovetenje tega posameznika s politiko so predvsem volitve, s pomočjo katerih lahko delno tudi sam vpliva na izbor teh ljudi in tako uveljavi svoje mnenje glede vodenja države ter lastne ideje o občem interesu.

Definicijo politike pa lahko zastavimo tudi drugače. Politika niso le ljudje in njihovi prepričanja na javnih razpravah, temveč je dejansko proces vodenja države v državnem in mednarodnem okolju. Politika je tako lahko skupek ljudi, idej, oblikovanja teh idej, poskusov spreminjanja mnenj ter odločitev, ki vplivajo na potek celotnega življenja. Politika je torej tudi proces, in sicer proces vladanja, ki je močno vezan na pojem države. Tudi država ima lahko različne pomene, saj so leta 1931 našteali 145 različnih opredelitev tega pojma, kot piše Sola (Della Porta 2003: 9), a politološko gledano ima predvsem dve definiciji. Država kot neko ozemlje na katerem prebivajo ljudje, ima državne meje, zakone ter suverenost. Lahko pa jo razumemo tudi kot državni aparat. Ta aparat je, podobno kot politika, tisto kar oblikuje potek življenja in podaja pravice in dolžnosti državljanov. Povedano drugače pomeni pojem država neko posebno politično ureditev, ki se v Evropi pričinja pojavljati s 13. stoletjem (Della Porta 2003: 9).

Za potrebe te naloge lahko torej privzamemo tisti definiciji politike in države, ki ju najbolj združujeta – proces odločanja in vodenja s strani določenih posameznikov. Na ta proces in seveda tudi na posameznike same je možno vplivati. Seveda so različni procesi in različni ljudje bolj podvrženi možnostim vplivanja, toda pri vseh ostaja dejstvo, da so bili, so in bodo tarča poskusov

vplivanja s strani posameznikov in interesnih skupin, ki poskušajo uveljaviti svoje zahteve. Tudi to je politika.

5.2 Zgodovina politike in države

Podobno kot razvoj gospodarstva, se je tudi razvoj politike in države pričel že pred več tisoč leti. Pravzaprav lahko zametke teh pojmov vidimo že pred tistim, v prejšnjih poglavjih omenjenim, nastankom civilizacij in naselbin. Ti zametki so najprej, seveda v zelo okrnjeni obliki, predstavljeni v okviru razširjenih družin, kjer so potek delovanja celotne družine vodili starešine. Z oblikovanjem naselij ter razvojem civilizacij se je vloga vodilnih razširila na večjo populacijo. Edino tako je bilo možno organizirati skupnost, ki je delovala nemoteno. Razvoj politike se je nato nadaljeval preko Egipta, današnje Kitajske in Indije ter ostalih velikih civilizacij. Pri teh opazimo razvoj državnih aparatov, naprimer v Egiptu, kjer je bil na čelu države faraon, ki pa je nato vladal s pomočjo uradnikov in svetovalcev.

Razvoj politike in države, kot ju poznamo danes, pa je do prvega izraza prišel v okviru antične Grčije. Grčijo obravnavamo kot zibeljko demokracije. Grki so poznali demokracijo v neposredni obliki, vendar je bila močno okrnjena. Pri procesih odločanja je lahko sodeloval le moški del prebivalstva, te pravice pa niso imeli tujci, sužnji in ženske (Ferfila 1997: 122).

Grškemu in rimskemu modelu demokracije je nato sledilo obdobje relativno nedemokratskega vladanja, ki ga lahko prikažemo s fevdalnimi sistemi v Evropi, vendar pa se je demokracija kmalu vrnila. Zagon novemu pojavu demokracije so dala nacionalna gibanja v 18. stoletju, predvsem ameriška in francoska revolucija ter kot posledica obeh tudi množična širitev teženj po podobnih revolucijah, predvsem v predelih zahodne evrope (Ferfila 1997: 112). Konec 19. in v 20. stoletju so nato sledili trije valovi demokratizacije, kot Ferfila povzame po Huntingtonu. Ti valovi so sledili pomembnejšim dogodkom (ameriški in francoski revoluciji, drugi svetovni vojni in konec portugalske diktature). S tem se je v večini razvitega sveta demokracija uveljavila do konca in tako omogočila razvoj politike in oblasti, kot jo v razvitejših državah poznamo danes.

5.3 Politika in oblast v ZDA

Tako politika kot oblast temeljita na ustavi. Tako je tudi v ZDA. ZDA ima pisano ustavo in ta vsebuje šest temeljnih načel. Ustava poda obliko vlade, ki temelji na predstavništvu prebivalstva in zagotavlja uveljavljanje volje prebivalstva. Sledi načelo, ki zaščiti manjšine pred voljo večine. Tretje načelo deli oblast na zakonodajno, sodno in izvršilno. Četrto načelo preprečuje katerikoli veji oblasti prevlado. Peto načelo je načelo federalizma – delitev oblasti med zvezno in lokalnimi oblastmi, šesto načelo pa govori o zaščiti pravic prebivalstva. Celotna ustava je oblikovana tako, da lahko iz nje razberemo tri veje oblasti ter njihov pomen (Ashbee, Ashford 1999: 38). Gre torej za sistem, ki skrbi za ravnovesje moči. Za nadzor ene veje nad drugo, kar prepreči eni, da bi prevzela oblast in izvajala svojo moč na nepravilen način. To je pomembno tudi z vidika te naloge, saj bi vsak akter, ki bi poskušal vplivati na oblikovanje politik (tako preko prve, druge ali tretje veje) naletel na oviro s strani drugih dveh. Za doseg svojih interesov morajo torej akterji, ki vstopajo v policy omrežja z oblastjo v ZDA, uporabiti svoje vire moči pri različnih vejah oblasti.

Ameriška ustava najprej opredeli pravice in dolžnosti kongresa. Je prva veja oblasti in razpolaga z odločitvami o davkih, zakonih, vojni, imenovanjih ter nadzorom nad izvršilno oblastjo. Ta primat nad ostalima vejama oblasti pa je kongres imel le v zgodnjem obdobju zgodovine ZDA – v času prvih predsednikov, nato pa se je primat prevesil na stran izvršne veje (Ashbee, Ashford 1999: 39).

Po ustavi ima predsednik moč predvsem v vojnem času. Je vrhovni poveljnik oboroženih sil in vodi obrambo države. Poleg te mu ustava nalaga še funkcijo imenovanja državnih uradnikov v izvršilni veji ter imenovanja vrhovnih sodnikov. Vendar pa je predsednik v ameriškem sistemu prevzemal vedno večjo vlogo pri oblikovanju politik – predvsem v smislu vlaganja predlogov zakonov ter močjo, da zakoni sprejeti v kongresu ne postanejo veljavni, dokler jih predsednik ne podpiše. (Ashbee, Ashford 1999: 40). Predsednik je tako poglobitna oseba v ameriškem političnem sistemu in tako podvržen lobiranju s strani vseh interesnih

skupin in posameznikov, ki želijo vplivati na politiko. Predsedniki so dovzetni za vplive predvsem v predvolilnem času, ko lahko močnejše (to, kot smo ugotovili pomeni bogatejše) skupine in posamezniki s pomočjo finančnih sredstev v obliki podpore kampanj, svoje interese vpeljejo v policy areno na tak način, da podprejo določenega predsedniškega kandidata, ki naj bi jim ob izvolitvi nato pomagal doseči zadane cilje.

Zakonodajno oblast v ZDA predstavljajo okrožna in okrajna sodišča, zvezna sodišča ter vrhovno sodišče (Ferfila 1997: 245). Vsa sodišča imajo v ameriškem političnem sistemu mnogo pomembnejšo vlogo kot sodišča v Sloveniji. Sodišča sicer res odločajo o prekrških, kaznivih dejanjih ter sporih, vendar so del anglo-saškega prava. To pomeni, da lahko odločitev določenega sodišča služi kot precedens in tako dobi podobno vlogo kot zakon. Če torej vrhovno sodišče v nekem primeru določi, da je določena vrsta lobiranja neprimerna ali celo nelegalna – se takšno lobiranje v prihodnjih primerih takoj smatra za neprimerno ali nelegalno. S tem sodišča omejujejo možnosti za vpliv na politike in politiko.

Ta delitev je pomembna z vidika vplivanja gospodarstva na oblikovanje politik zato, ker mora vsak poskus uveljavljanja svojih interesov imeti neko tarčo – posameznika ali skupino, ki jo v okviru policy omrežij opredelimo kot enega od akterjev. Tisti, ki poskuša uveljaviti svoj interes pri oblikovanju politik, mora torej poskušati vplivati (posredno ali neposredno) na eno ali več izmed naštetih vej oblasti. Ker pa se ta naloga osredotoča na razmerja razporejena po osi država – gospodarstvo, lahko tri veje združimo na eni strani, kot nasprotje gospodarski strani te osi in jih enostavno (seveda le za potrebe lažje predstave v okviru te naloge) obravnavamo kot enakovredne, državne akterje.

6. NAČIN OBLIKOVANJA POLITIK

6.1 Definicija policy omrežij ter moč v okviru teh omrežij

V drugi polovici 20. stoletja se je področje političnega odločanja močno spremenilo. Preko tega pa se je spremenila tudi znanost, ki se ukvarja z raziskovanjem političnih dejavnosti in odločitev. Med pomembnejšimi dognanji je bilo tudi dejstvo, da se spreminjajo tako odnosi, kot tudi interesi posameznih akterjev, tako državnih kot nedržavnih, ki nastopajo v policy svetu. Kakor trdita Schubert in Jordan se je ta odnos spremenil iz zgolj posredovanja interesov v sodelovanje interesnih skupin in politične administracije, kar avtorji poimenujejo policy omrežje - termin se je razvil z namenom, da bi uokviril razne teorije ter jih postavil na skupni imenovalc ali kakor pišeta Schubert in Jordan, da je termin policy omrežje generična oznaka, ki obsega različne tipe omrežnih odnosov (Schubert 1992: 204). Policy omrežja opredeli tudi Daugbjerg, ki povzema Bensonovo definicijo, kakršno priznava tudi ogromno število drugih avtorjev, in sicer ta definicija trdi, da je policy omrežje nek skupek, kompleks organizaciji, ki jih veže odvisnost od resursov, ta pa jih hkrati tudi ločuje od drugih skupkov organizacij (Daugbjerg 1998: 130).

Vendar da bi lahko razumeli kaj je policy omrežje, se je potrebno spustiti na nivo posameznih omrežij, katerih definicije ta termin pravzaprav zajema. Avtorji podajajo različne tipologije omrežij, ki pa v večini rangirajo različne tipe nekje na kontinuum med pluralizmom in korporatizmom. Rhodes in Marsh pa na primer kot skrajni meji kontinuuma omrežij podajata policy skupnosti in tematska omrežja (Daugbjerg 1998: 140). Za definicijo različnih tipov omrežji je potrebno opazovati razlike glede na osnovne kazalnike. Tudi ti kazalniki se od avtorja do avtorja razlikujejo. Če naredimo nekakšno delno sintezo več avtorjev, lahko kot osnovne kazalnike naštejemo: število akterjev, tip akterjev, integriranost omrežja, stabilnost omrežja, odprtost/zaprtoost omrežja, porazdelitev resursov, funkcije

omrežij, inkluzivnost omrežij, odnosi med akterji, porazdelitev moči med akterji itd.

Kako torej opredeliti omrežje?

Prvo vprašanje, ki se pojavi je vprašanje, kaj je moč v nekem omrežju. Zelo laično lahko rečemo, da je to sposobnost, da nekdo uveljavi svojo voljo, da izrazi svoje interese in poskrbi, da se ti interesi zaščitijo in prevladajo v nekem omrežju. Strokovne definicije moči najdemo v Daugbjergovem članku, kjer avtor trdi, da moramo pri obravnavanju moči v policy omrežjih upoštevati razlike med različnimi tipi moči. Predstavljeni so trije tipi moči in sicer Dahlova razlaga, kjer je moč naslednje: »A ima moč nad B takrat, ko lahko prisili B, da ta naredi nekaj kar drugače ne bi naredil«. Naslednji tip moči predlagata Bachrach in Baratz: »A ima moč tudi takrat, ko lahko doseže, da B ne uspe spraviti določenih problemov na dnevni red«. Tretji obrat moči pa definira Lukes, in sicer pravi, da je moč, ko lahko A prepriča B, da ta svojih interesov ne uresničuje in pravzaprav nima želje ali potrebe po uresničevanju le-teh. (Daugbjerg 1998: 145). Moč v nekem omrežju, kakor je definirana pomeni prevlado enega akterja nad drugimi in uresničevanje interesov tega akterja na prvem mestu. Je ena izmed osnovnih prvin vsakega policy omrežja.

6.2 Definicija moči ter izvor moči

Če se ukvarjamo z raziskovanjem vpliva, uveljavljanja interesov in pregledom celotnih odnosov na politični ravni v nekem policy omrežju, ima poglobitni pomen v tej raziskavi zagotovo pojem moči. V intervjuju je gospod Turnšek povedal, da tako lahko moč države ter tudi moč nedržavnih akterjev v policy omrežju, definiramo kot sposobnost, da uveljavljajo svoje interese v političnem sistemu. (Intervju z gospodom Titom Turnškom, Ljubljana, 15.5 2005).

V okviru definicije moči v mednarodni politični ekonomiji, znotraj definicije strukturne moči, lahko razberemo, da imajo moč tisti akterji, ki nadzorujejo

varnostno strukturo, proizvodno strukturo, finančno strukturo in imajo tudi nadzor nad dostopom do znanja (Strange 1995: 32). Na primeru farmacevtskih organizacij lahko te štiri strukturne moči prikažemo na sledeči način. Varnostna struktura je lahko videna kot omogočanje delovnih mest posameznikom. Ta delovna mesta posledično pomenijo varnost posameznika v družbenem smislu, ki je ena izmed osnovnih »potrebščin« vsakogar. Proizvodna struktura je tako pri celotnem gospodarstvu kot tudi pri farmacevtskih podjetjih, osnova za obstoj in moč. Dejasno proizvodna struktura ne pomeni le proizvoda temveč skupek proizvodov, procesov in ljudi, ki pri nastanku nekega izdelka sodelujejo. Finančna struktura za Susan Strange temelji predvsem na razpolaganju s krediti, struktura znanja pa je nadzor nad znanjem, odkritji in vedenji (Strange 1995: 115).

Gledano z vidika Turnška lahko vidimo, da je za uveljavljanje lastnih interesov potrebno imeti določene resurse. Na primeru držav so ti viri moči lahko vojaška sila, ekonomska moč, politična stabilnost, teritorij... (Intervju z gospodom Titom Turnškom, Ljubljana, 15.5 2005). Seveda pa lahko nekatere od njih prenesemo tudi na nedržavne akterje. Torej imajo nedržavni akterji, tudi farmacevtska podjetja, vire moči lahko v finančnem ozadju, njihovi stabilnosti, dejanskem obsegu podjetja ter drugod. Če torej želimo vedeti kakšno moč ima eden od akterjev v nekem omrežju, moramo torej v skladu z obema definicijama opredeliti s kakšnimi resursi ter v kolikšni meri ta akter razpolaga. Seveda pa imamo, kot je bilo omenjeno v prejšnjem poglavju, v policy omrežjih več akterjev. Za natančno opredelitev moči enega od njih še zdaleč ni dovolj pregled nad razpoložljivi resursi tega akterja, temveč je potrebno vedeti kakšno moč in kakšne resurse imajo vsi ostali. Vogel v svojem članku povzame ugotovitve Lindbloma v knjigi *Politics and markets* ter trdi, da je oblikovanje javnih politik dejansko nagnjeno v prid interesom gospodarstva, in sicer na podlagi treh vzrokov: boljši nadzor gospodarstva nad ekonomskimi in političnimi resursi, moč uporabe the resursov pri oblikovanju političnih odločitev ter specifičen odnos gospodarstva vezan na družbeno blaginjo (Vogel 1987: 391).

Delitev politične sfere države na eni strani in ekonomske sfere trga na drugi strani je element moderne, kapitalistične družbe. Odnos med obema sferama

lahko obravnavamo v okviru treh teorij, ki nekako v grobem povzamejo vse možne odnose med državo in trgom v moderni družbi. Te teorije so: merkantilizem, ekonomski liberalizem in marksizem. Eno izmed temeljnih vodil ekonomskega liberalizma na primer trdi, da bo ekonomski sistem - trg, deloval daleč najbolje takrat, ko bo popolnoma prost in neodvisen od države. Toda pri tem je pomembno vedeti, da to dejstvo nikakor ne pomeni, da med ekonomijo in politiko ni nikakršne povezave. Politika vpliva na trg posredno in neposredno in tako ustvarja okolje v okviru katerega deluje "prosti trg", le-ta pa posledično vpliva na politiko, pri čemer poskuša uveljaviti svoje interese glede oblikovanja okolja v katerem sam deluje (Goldstein 2003: 179). Moč in vpliv sta torej v policy omrežju vzajemna in vplivata na vse akterje s strani vseh akterjev vendar v različnih merah.

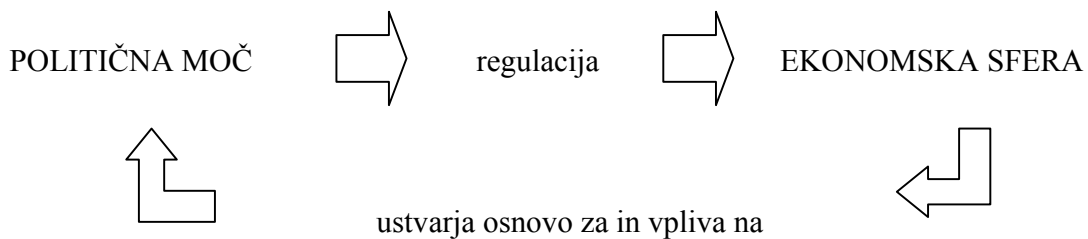
Prva izmed teorij politične ekonomije - merkantilizem, vidi politiko kot odločilnega akterja v omrežju, ki ima premoč nad ekonomsko sfero. V mednarodnem vidiku je ekonomska sfera le orodje države za vzpostavitev moči in je konfliktna z ekonomskimi sferami drugih držav. Hkrati pa je potrebno poudariti, da premoč politike ni absolutna in ekonomska sfera konec koncev le ni "suženj" države. Politika sicer res vodi ekonomijo in trg, a le s pomočjo reguliranja okolja v katerem deluje,

Ekonomski liberalizem po drugi strani pripisuje veliko avtonomijo ekonomski sferi, pri čemer so glavni akterji v omrežjih posamezniki ter privatno lastninjena podjetja. Ekonomski odnosi v okviru omrežij so pozitivni in temeljijo na sodelovanju akterjev, pri čemer je končni cilj največja možna stopnja ugodja, tako za posameznika, kot tudi za celotno družbo (Goldstein 2003: 179).

Tudi teoretiki marksizma poudarjajo, da ima ekonomska sfera prevladujočo vlogo v omrežjih, vendar ima v tem primeru ekonomija veliko slabši pomen. Trg je le orodje za prevlado višjih razredov in posledica tega je izkoriščanje delavskega razreda s strani elit. Ekonomski odnosi so torej za povprečnega državljana negativni in konfliktni, njihov cilji pa so pravzaprav cilji višjih slojev družbe. Ekonomija in trg torej vplivata na politiko in zahtevata upoštevanje lastnih interesov.

Uporaba moči nad drugimi akterji je seveda popolnoma odvisna od želja tistega akterja, ki moč ima. Kot pravi Poggi, pa je pomembna stopnja politične moči v primerjavi z drugimi, saj lahko določene razmere povečajo moč enega ali drugega posestnika različnih virov moči in gospodarska moč vsekakor pritiska na politično moč (Della Porta 2003: 15).

Če povzamemo vse našete teorije lahko torej trdimo, da tako ekonomija kot tudi politika vplivata ena na drugo. Države v nekaterih primerih vplivajo na podjetja in trg s pomočjo regulacij, podjetja in trg pa s pomočjo svojih lastnih virov moči, vplivajo na državo kot prikazuje naslednja skica (Goldstein 2003: 179)

7. FARMACEVTSKE KORPORACIJE

7.1 Metodologija analize

Za prikaz in pregled finančne moči farmacevtskih podjetij v primerjavi s podjetji ostalih poglavitnih panog v gospodarstvu, sem izbral podatke o prodaji, dobičku in vrednosti lastnine podjetij. Ti podatki tvorijo jedro finančnega poročila, ki je del letnega poročila in predstavljajo temelje finančne moči posameznega podjetja. Finančni del poročil vsebuje še podatke o vrednosti delnic, izplačanih dividendah, zaposlenih ter podrobnejšo delitev vseh teh podatkov. Vsekakor je prodaja nekega podjetja ključni element finančne uspešnosti in moči podjetja, saj je ravno po tem kriteriju oblikovan seznam Fortune 500. Podatki o prodaji prikazujejo vrednost prodanega blaga ali storitev v tekočem letu. Drug element, vključen v analizo je dobiček. Dobiček je prav tako močan indikator finančne uspešnosti podjetja in moči, saj kaže razmerje med vloženimi in povrnjenimi sredstvi nekega podjetja, torej sposobnost nekega podjetja za sprejemanje dobrih poslovnih odločitev. Zadnji element, vključen v analizo je vrednost lastnine podjetja, ki je močno povezan z dobičkom. Praviloma večja lastnina izhaja iz večjega dobička, katerega podjetja v določenem letu namenijo oziroma prelijejo v nakup dodatne lastnine. Ta nakup se lahko kaže v obliki nakupa (prevzema) celotnega drugega podjetja. To močno poveča lastnino, a praviloma zmanjša kratkoročni dobiček. Dolgoročno pa naj bi povečanje lastnine vodilo v večji dobiček.

V analizo sem vključil 15 najvišje uvrščenih podjetij s seznama Fortune 500 (Fortune 500, http://money.cnn.com/magazines/fortune/fortune500/full_list/ (15.6.2005)) za leto 2004 in sedem največjih multinacionalnih farmacevtskih podjetij. Med 15 najvišje uvrščenimi podjetji s seznama Fortune 500 ni nobenega

farmacevtskega podjetja, na tem seznamu se kot prvo farmacevtsko podjetje na 23 mestu pojavi Pfizer Inc. Med temi najuspešnejšimi podjetji so podjetja, ki izhajajo iz petih različnih panog gospodarstva: energetike, trgovine, informacijske tehnologije, financ in avtomobilske industrije. S področja energetike so se med 15 najuspešnejših podjetij uvrstila naslednja: ConocoPhillips (Conoco), ChevronTexaco (Chevron), ExxonMobil (Exxon). S področja trgovine so uvrščeni: Wal-Mart (Walmart), Home Depot (Home) in Altria Group (Altria). S področja informacijske tehnologije: Hewlett-Packard (HP), General Electric (GE), IBM (IBM) in Verizon (Verizon). S področja financ: American International Group (AIG), Citigroup (Citigroup) in Berkshire Hathaway (Berkshire). S področja avtomobilske industrije: General Motors (GM) in Ford (Ford). Farmacevtske korporacije, ki sem jih vključil v analizo so: Pfizer (Pfizer), Merck&Co (Merck), Bristol-Myers Squibb (BMS), Novartis Group (Novartis), AstraZeneca (Astra), Roche Group (Roche) in GlaxoSmithKline (GSK).

Podatki o prodaji, dobičku in vrednosti lastnine izhajajo iz letnih poročil posameznih podjetij za leto 2003, objavljenih na spletnih straneh teh podjetij (opomba: naslovi spletnih strani vseh podjetij so podani v seznamu literature). Vse navedene vrednosti so v milijonih USD. Nekatera letna poročila so že vsebovala vrednosti v USD, medtem ko sem tista, ki so bila prikazana v drugih valutah preračunal. Pri tem sem uporabil podatke Ameriške zvezne rezerve (Federal Reserve) o menjalniških tečajih in sicer sem pri tem privzel vrednost posamezne valute v decembru vsakega leta (Foreign Exchange Rates, <http://www.federalreserve.gov/RELEASES/h10/> (20.6.2005)).

7.2 Ekonomski indikatorji – prodaja, dobiček, vrednost lastnine

7.2.1 Prodaja

Preglednica 1 prikazuje prodajo petnajstih najvišje uvrščenih podjetij na seznamu Fortune 500 (2004), v letih od 1999 do 2003. Preglednica 2 prikazuje prodajo sedmih največjih farmacevtskih podjetij v letih od 1999 do 2003. Kljub dejstvu, da so absolutne vrednosti prodaje v milijonih USD za farmacevtska podjetja razmeroma visoke in so se gibale v letu 2003 v razponu od 18 milijard USD do 45 milijard USD, pa je iz obeh preglednic razvidno, da se je prodaja najvišje rangiranih nefarmaceutskih podjetij v letu 2003 gibala 63 do 247 milijard USD. Dejstvo, da so po absolutnih vrednostih prodaje nefarmaceutska podjetja pred farmacevtskimi je razvidno iz preglednice 3, ki razvršča vsa podjetja, vključena v analizo, po zneskih prodaje v letu. Tako v letu 1999 kot 2003 so na prvih mestih nefarmaceutska podjetja.

Ob dejstvu, da so absolutne vrednosti prodaje nefarmaceutskih podjetij višje od farmacevtskih, pa je pomembno upoštevati tudi podatke o rasti prodaje. Analiza rasti prodaje za obdobje petih let od 1999 do 2003 pokaže, da so vsa podjetja vključena v analizo, imela leta 2003 višjo prodajo kot leta 1999. Porast prodaje v odstotkih je za posamezna podjetja zelo različen in znaša od 2,6 odstotka do 694,7 odstotka. Mediana vrednost porasta je 41,3 % (Preglednica 3). Glede porasta prodaje so se farmacevtska podjetja izkazala za dokaj uspešna, kar pet od sedmih farmacevtskih podjetij se je glede na delež porasta prodaje uvrstilo med 15 najuspešnejših po tej analizi. Kar tri farmacevtska podjetja, Pfizer, Roche, GSK so prikazala nadpovprečen (67,7%, 46,1%, 41,3%) porast prodaje. Kot je razvidno iz grafa 1 so praktično vsa farmacevtska podjetja v obdobju od 1999 do 2003 izkazala rast prodaje. Ta rast je bila sicer nekoliko bolj umirjena kot pri predstavnikih nefarmaceutskih panog, vendar bolj konstantna.

Primerjava rasti prodaje po panogah pokaže, da je bila v letih 1999 do 2003, rast prodaje po različnih panogah porazdeljena približno enakomerno med različne panoge kot so trgovina, informacijska tehnologija, finance in farmacevtska industrija. Od povprečja v negativnem smislu nekoliko odstopa avtomobilska industrija, v pozitivnem smislu, z močno povečano prodajo, pa energetika na račun enega od treh podjetij, ki spadajo v to panogo in sicer je to podjetje Conoco, ki je osmi največji lastnik svetovnih zalog nafte ter četrti največji predelovalec surove nafte.

Najmočnejši predstavniki farmacevtske industrije se po absolutnih vrednostih sicer ne uvrščajo med najvišje uvrščena podjetja s seznama Fortune 500, vendar pa je potrebno ugotoviti, da je rast prodaje prav v farmacevtskih podjetjih v zadnjih letih zelo hitra. Če upoštevamo ta porast kot indikator finančne uspešnosti vidimo, da se lahko farmacevtska podjetja vključena v to analizo brez težav kosajo z najuspešnejšimi podjetji s seznama Fortune 500. Uvrstijo se precej bolje kot nekatera izmed podjetij, ki po absolutnih vrednostih zasedajo prvih 15 mest.

Preglednica 1: Prodaja prvih 15 podjetij na seznamu Fortune 500 po letih (1999-2003) v milijonih USD

PRODAJA					
	1999	2000	2001	2002	2003
ALTRIA	72685	73503	80879	80408	81832
BERKSHIRE	24890	34849	38593	42235	63859
HOME D	38434	45738	53553	58247	64816
VERIZON	57823	64236	66713	67304	67752
HP	42371	48870	45226	56588	73061
AIG	50734	56338	61746	67482	81392
IBM	83334	85089	83067	81186	89131
CITIGROUP	54809	63572	67367	71308	77442
CONOCO	14998	22155	24892	56748	104196
CHEVRON	84004	117095	104409	98691	120032
GE	112150	130385	126416	132210	134187
FORD	160053	168930	160504	162256	164196
GM	168964	173943	169051	177324	185524
EXXON	184800	231800	212800	204500	246700
WALMART	137634	165013	191329	217799	244524

Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Preglednica 2: Prodaja sedmih največjih farmacevtskih korporacij po letih (1999-2003) v milijonih USD

PRODAJA					
	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
Pfizer	26940	26045	29024	32373	45188
Merck	17294	20010	21199	21445	22486
BMS	16491	17519	18044	18106	20894
Novartis	21496	20997	18762	20877	24864
AstraZeneca	18257	17882	16222	17841	18849
Roche	17229	17699	17568	21343	25177
GSK	27090	26983	29694	34213	38288

Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Preglednica 3: Prodaja prvih 15 podjetij na seznamu Fortune 500 in največjih farmacevtskih korporacij po vrstnem redu v letu 2003 v milijonih USD

	1999	2003
EXXON	184800	246700
WALMART	137634	244524
GM	168964	185524
FORD	160053	164196
GE	112150	134187
CHEVRON	84004	120032
CONOCO	14998	104196
IBM	83334	89131
ALTRIA	72685	81832
AIG	50734	81392
CITIGROUP	54809	77442
HP	42371	73061
VERIZON	57823	67752
HOME D	38434	64816
BERKSHIRE	24890	63859
Pfizer	26940	45188
GSK	27090	38288
Roche	17229	25177
Novartis	21496	24864
Merck	17294	22486
BMS	16491	20894
AstraZeneca	18257	18849

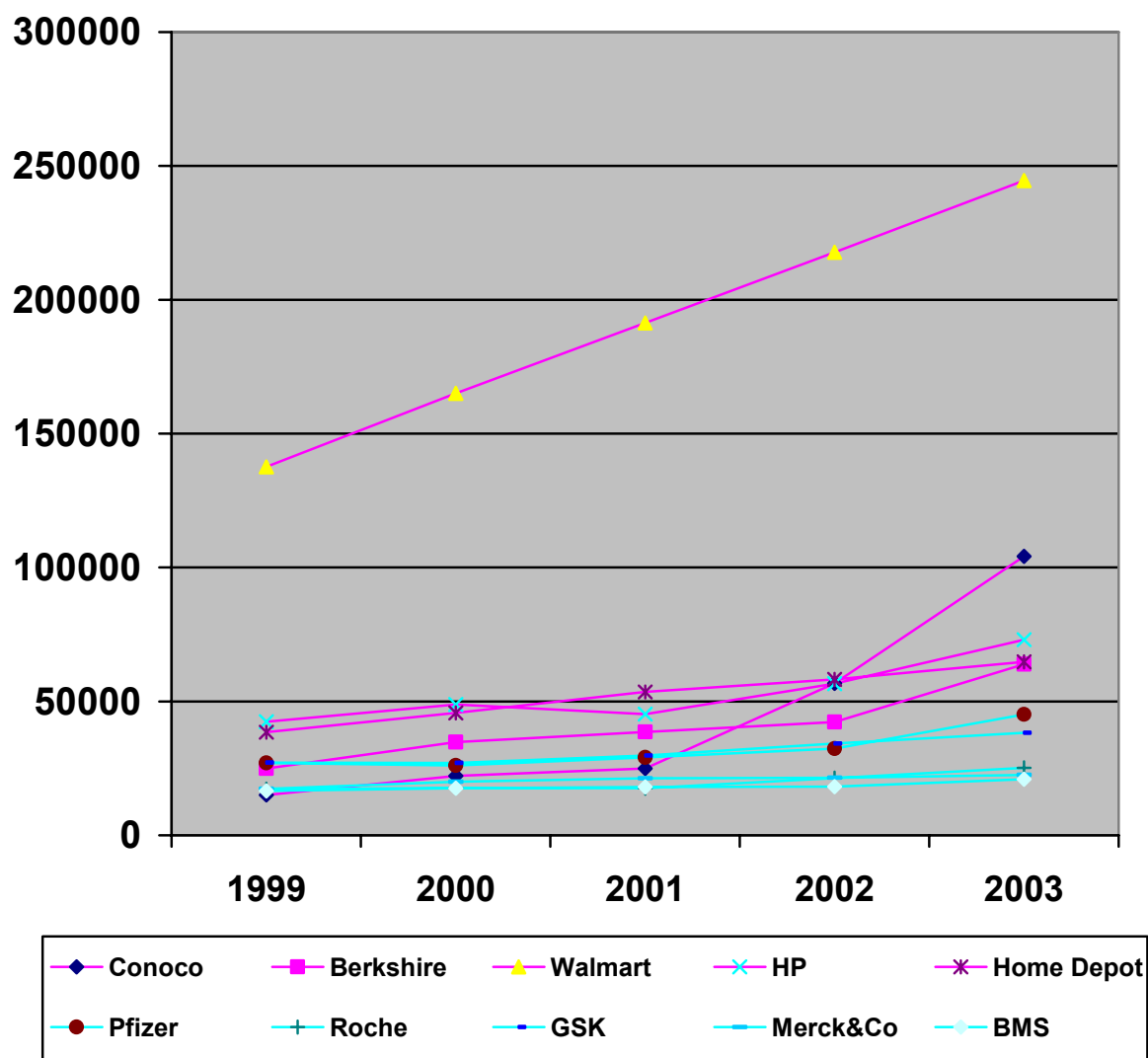
Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Preglednica 4: Porast prodaje prvih 15 podjetij na seznamu Fortune 500 in največjih farmacevtskih korporacij - po vrstnem redu v letu 2003 glede na leto 1999

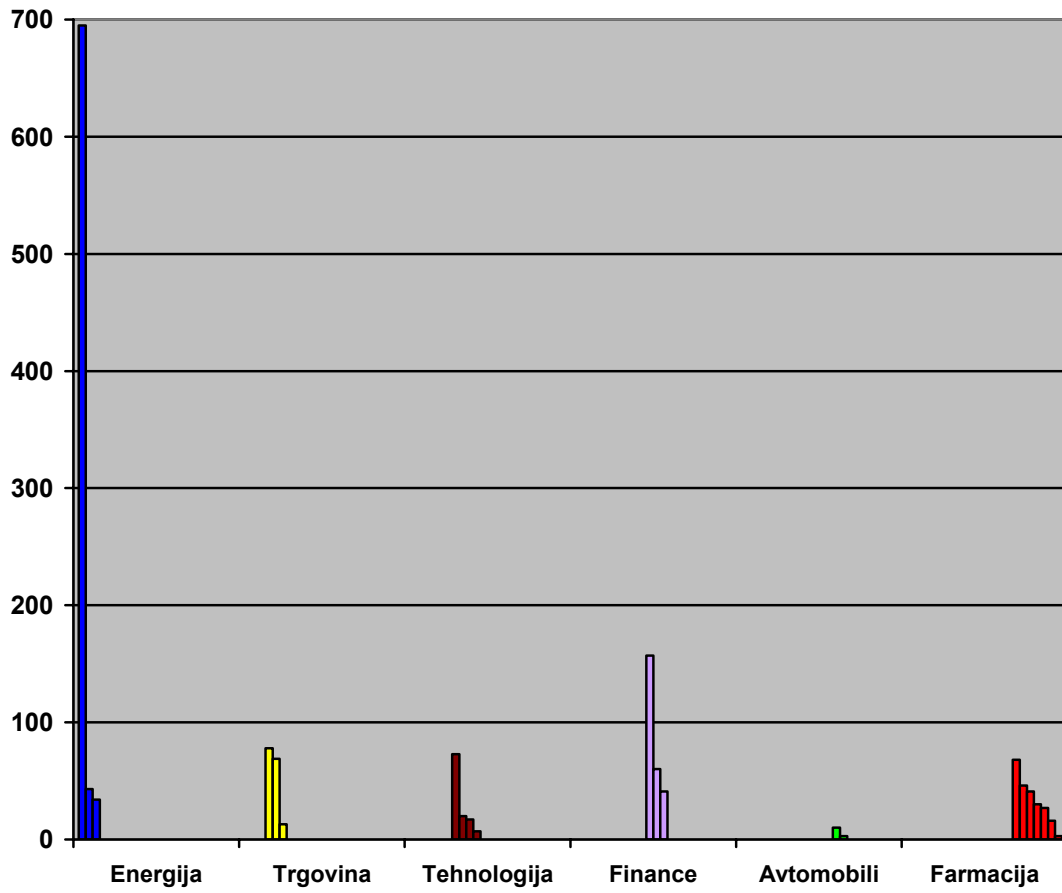
	1999	2003	SPREMEMBA v %
CONOCO	14998	104196	694,7
BERKSHIRE	24890	63859	156,6
WALMART	137634	244524	77,7
HP	42371	73061	72,4
HOME D	38434	64816	68,6
Pfizer	26940	45188	67,7
AIG	50734	81392	60,4
Roche	17229	25177	46,1
CHEVRON	84004	120032	42,9
GSK	27090	38288	41,3
CITIGROUP	54809	77442	41,3
EXXON	184800	246700	33,5
Merck	17294	22486	30,0
BMS	16491	20894	26,7
GE	112150	134187	19,6
VERIZON	57823	67752	17,2
Novartis	21496	24864	15,7
ALTRIA	72685	81832	12,6
GM	168964	185524	9,8
IBM	83334	89131	7,0
AstraZeneca	18257	18849	3,2
FORD	160053	164196	2,6

Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Graf 1: Prikaz porasta prodaje petih farmacevtskih in petih nefarmaceutskih podjetij z največjim porastom prodaje v obdobju 1999-2003 v milijonih USD

Graf 2: Porast prodaje (v odstotkih) glede na panoge za vsa podjetja

7.2.2 Dobiček

Preglednica 5 prikazuje dobiček petnajstih najvišje uvrščenih podjetij na seznamu Fortune 500 (2004), v letih od 1999 do 2003. Preglednica 6 prikazuje dobiček sedmih največjih farmacevtskih podjetij v letih od 1999 do 2003. Glede na dobiček se kar štiri od sedmih, v analizo uvrščenih farmacevtskih podjetij, uvrsti med 15 podjetij z največjim dobičkom, tako v letu 1999 kot 2003, upošteva dejstvo, da je bilo ob farmacevtskih podjetjih v analizo vključenih 15 najvišje uvrščenih podjetij s seznama Fortune 500 (preglednica7). Tudi absolutni zneski dobička farmacevtskih podjetij, za razliko od absolutnih zneskov prodaje ne zaostajajo več bistveno za dobički nefarmacevtskih podjetij. Dobički farmacevtskih podjetij v letu 2003 se gibljejo od 2,4 do 8 milijard USD, medtem ko se dobički nefarmacevtskih podjetij gibljejo od 0,5 do 21 milijard USD, pri čemer ima velika večina nefarmacevtskih podjetij izkazan dobiček tudi v razponu od 2 do 8 milijard USD.

Analiza gibanj dobička za obdobje 1999 do 2003 pokaže zelo različna gibanja tako za farmacevtska kot nefarmacevtska podjetja. Večina podjetij izkazuje porast dobička v tem obdobju, samo manjši del pa znižanje. Farmacevtska podjetja se uvrščajo v obe skupini. Štiri od sedmih farmacevtskih podjetij so v obdobju od 1999 do 2003 povečale dobiček, in sicer za od 14 odstotkov do 134 odstotkov, tri farmacevtska podjetja pa so izkazala leta 2003 za od 15 do 31 odstotkov nižje dobičke. Kljub temu, da tri od sedmih farmacevtskih podjetij izkazujejo manjši upad dobička pa je splošen trend farmacevtskih podjetij vzdrževanje približno iste ravni dobička letno, brez večjih padcev in rasti. Nefarmacevtska podjetja izkazujejo večja nihanja v letnih dobičkih kot farmacevtska, pojavljajo se močni padci in porasti, kar je lepo razvidno iz grafa 3. Nihanja dobička, tako pri farmacevtskih kot nefarmacevtskih podjetjih, so v veliki meri posledica vlaganj v nakup lastnine, pri farmacevtskih podjetjih gre v tem primeru pogosto za nakupe oz. prevzeme drugih farmacevtskih podjetij, kar se odraža pri finančnem elementu vrednosti lastnine vključenem v to analizo in prikazanem v naslednjem poglavju. Tako je na primer Pfizer v tem obdobju kupil

drugo farmacevtsko podjetje Pharmacia, kar je eden od razlogov, najverjetneje poglavitni razlog, za padec dobička v tem obdobju.

Pregled gibanja dobičkov po panogah (graf 4) pokaže, da se farmacevtska podjetja glede na spremembo dobička relativno zadovoljivo uvrščajo med ostale panoge. Štiri farmacevtska podjetja izkazujejo v opazovanem obdobju porast, tri pa upad. Pri drugih panogah je potrebno izpostaviti enoznačen, razmeroma visok porast dobička podjetij s področij energetike in financ, medtem ko večina podjetij s področja informacijske tehnologije in vsa podjetja s področja avtomobilske industrije izkazujejo padec v tem obdobju.

Analiza dobička je pokazala, da se farmacevtska podjetja glede na dobiček uvrščajo relativno visoko, pravzaprav višje kot številna ostala podjetja iz vrha seznama Fortune 500. Dobički farmacevtskih podjetij v obdobju od 1999 do 2003 se gibljejo umirjeno, brez velikih vzponov in padcev in se vrtijo okoli treh do štirih milijard USD na podjetje letno.

Preglednica 5: Dobiček prvih 15 podjetij na seznamu Fortune 500 po letih (1999-2003) v milijonih USD

PROFIT					
	1999	2000	2001	2002	2003
ALTRIA	7675	8510	8560	11102	9204
BERKSHIRE	1557	3328	795	4286	8151
HOME D	2320	2581	3044	3664	4304
VERIZON	8260	11797	389	4079	3077
HP	3104	3561	680	-903	2539
AIG	6186	6639	5363	5519	9274
IBM	7712	8093	7723	3579	7583
CITIGROUP	11243	13519	14126	15276	17853
CONOCO	609	1862	1661	-295	4735
CHEVRON	3217	7727	3931	1132	7426
GE	10717	12735	13684	14118	15002
FORD	7237	3467	-5453	-980	495
GM	6002	4452	601	1736	3822
EXXON	7900	17700	15300	11500	21500
WALMART	4430	5377	6295	6671	8039

Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Preglednica 6: Dobiček sedmih največjih farmacevtskih korporacij po letih (1999-2003) v milijonih USD

PROFIT					
	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
Pfizer	4952	3726	7788	9126	3910
Merck	5891	6822	7282	7150	6831
BMS	3664	3686	1871	2067	3106
Novartis	4401	3822	3836	4725	5016
AstraZeneca	1297	2277	2906	2836	3036
Roche	3603	5338	2227	2917	2475
GSK	4963	6128	4425	6315	8007

Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Preglednica 7: Dobiček prvih 15 podjetij na seznamu Fortune 500 in največjih farmacevtskih korporacij po vrstnem redu v letu 2003 v milijonih USD

	1999	2003
EXXON	7900	21500
CITIGROUP	11243	17853
GE	10717	15002
AIG	6186	9274
ALTRIA	7675	9204
BERKSHIRE	1557	8151
WALMART	4430	8039
GSK	4963	8007
IBM	7712	7583
CHEVRON	3217	7426
Merck	5891	6831
Novartis	4401	5016
CONOCO	609	4735
HOME D	2320	4304
Pfizer	4952	3910
GM	6002	3822
BMS	3664	3106
VERIZON	8260	3077
AstraZeneca	1297	3036
HP	3104	2539
Roche	3603	2475
FORD	7237	495

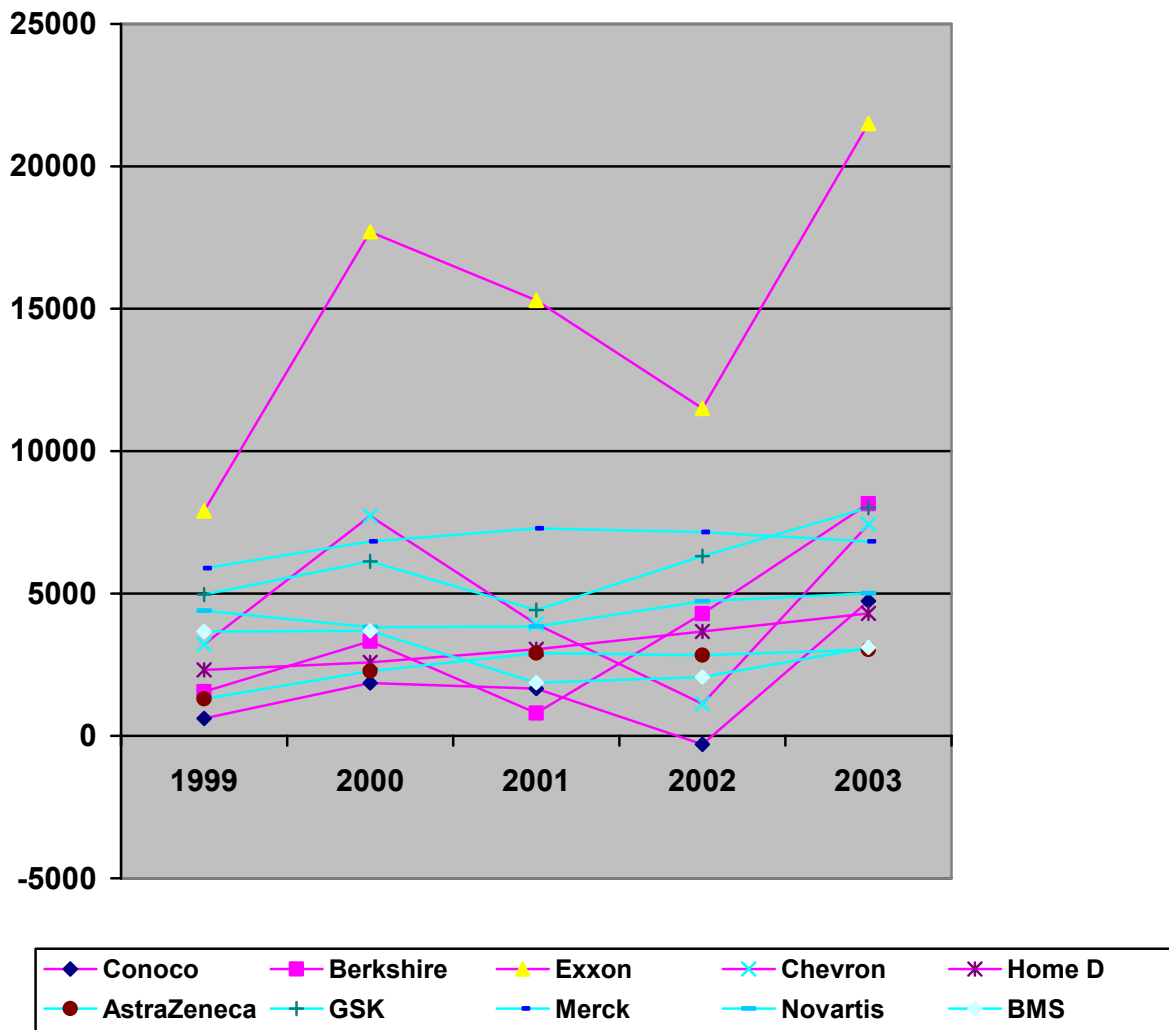
Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Preglednica 8: Porast dobička prvih 15 podjetij na seznamu Fortune 500 in največjih farmacevtskih korporacij - po vrstnem redu v letu 2003 glede na leto 1999

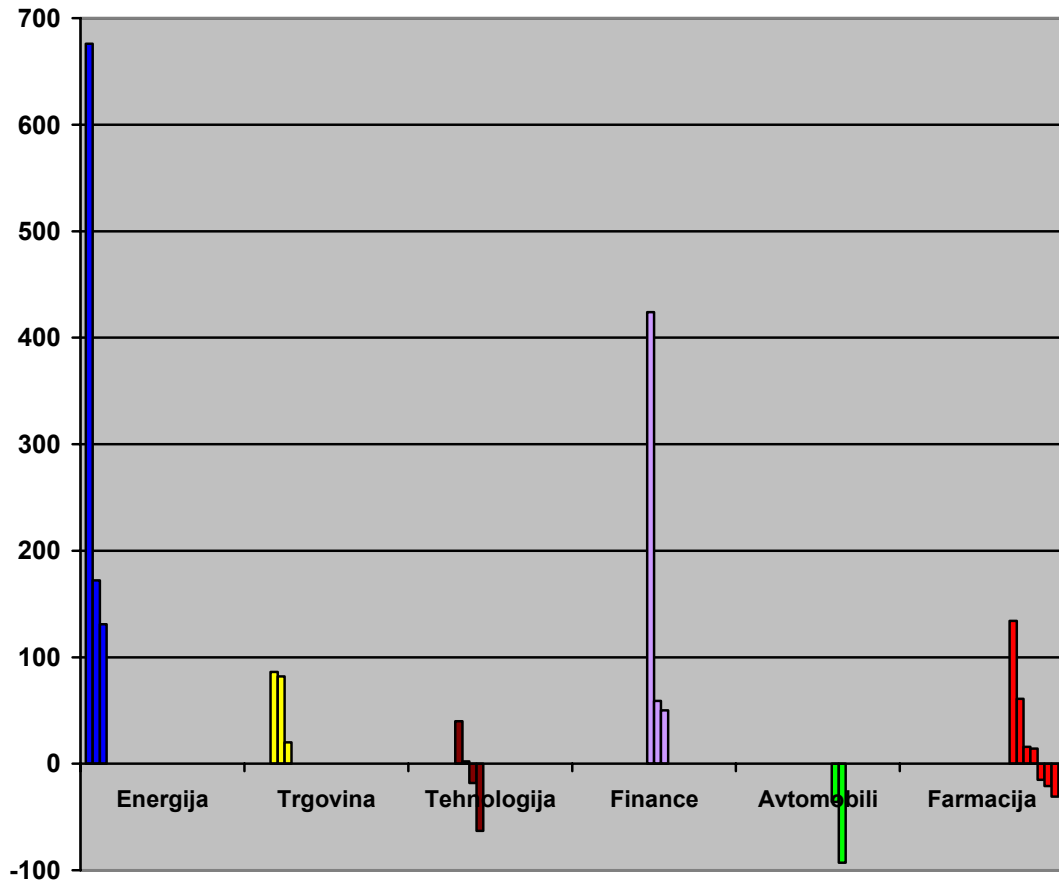
	<i>1999</i>	<i>2003</i>	<i>SPREMEMBA V %</i>
CONOCO	609	4735	677,5
BERKSHIRE	1557	8151	423,5
EXXON	7900	21500	172,2
AstraZeneca	1297	3036	134,1
CHEVRON	3217	7426	130,8
HOME D	2320	4304	85,5
WALMART	4430	8039	81,5
GSK	4963	8007	61,3
CITIGROUP	11243	17853	58,8
AIG	6186	9274	49,9
GE	10717	15002	40,0
ALTRIA	7675	9204	19,9
Merck	5891	6831	16,0
Novartis	4401	5016	14,0
IBM	7712	7583	1,7
BMS	3664	3106	-15,2
HP	3104	2539	-18,2
Pfizer	4952	3910	-21,0
Roche	3603	2475	-31,3
GM	6002	3822	-36,3
VERIZON	8260	3077	-62,7
FORD	7237	495	-93,2

Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Graf 3: Prikaz porasta dobička petih farmacevtskih in petih nefarmaceutskih podjetij z največjim porastom dobička v obdobju 1999-2003 v milijonih USD

Graf 4: Porast dobička (v odstotkih) glede na panoge za vsa podjetja

7.2.3 Vrednost lastnine

Preglednica 9 prikazuje vrednost lastnine petnajstih najvišje uvrščenih podjetij na seznamu Fortune 500 (2004), v letih od 1999 do 2003. Preglednica 10 prikazuje vrednost lastnine sedmih največjih farmacevtskih podjetij v letih od 1999 do 2003. Vrednost lastnine petnajstih največjih podjetij glede na seznam Fortune 500 je zelo različna in se giblje od 15 do 1264 milijard USD. Tako velike razlike so posledica različnih zahtev po lastnini, ki jih ima delovanje v določeni panogi, torej različnih zahtev po produkcijskih sredstvih, obratih, opreми potrebni za izvajanje določene vrste dela ali storitve, nepremičninah, itd. Mediana vrednost lastnine teh podjetij je 165 milijard USD. Vrednost lastnine farmacevtskih podjetij se giblje od 23 do 116 milijard USD, mediana je 48 milijard USD. Kljub višji mediani vrednosti lastnine nefarmacevtskih podjetij v primerjavi s farmacevtskimi se kar dve farmacevtski podjetji uvrščata med 10 najboljših podjetij med vsemi vključenimi v analizo glede na vrednost lastnine (preglednica 11).

Glede na porast vrednosti lastnine se farmacevtska podjetja uvrščajo v sam vrh vseh proučevanih podjetij. Dve od sedmih proučevanih farmacevtskih podjetij, GSK in Pfizer, se z izredno visokim porastom vrednosti lastnine v obdobju 1999 do 2003 (349% in 272%) uvrščata daleč nad vsa ostala proučevana podjetja. Tudi ostala farmacevtska podjetja so v obdobju 1999 do 2003 za razmeroma visok delež (9% do 59%) povišala vrednost svoje lastnine (preglednica 12). Kot je razvidno iz grafa 5 sta zlasti dve od farmacevtskih podjetij v proučevanih petih letih močno povečali vrednost lastnine, ostala pa prikazujejo manjši porast. Gledano s stališča panog (graf 12) je porast vrednosti lastnine najvišji prav na področju proučevanih farmacevtskih podjetij, kar kaže na dolgoročno poslovno usmerjenost in maksimizacijo dolgoročnega dobička.

Prav tako je pomembno poudariti ravno razliko med absolutnimi vrednostmi ter spremembami teh vrednosti v odstotkih, v obdobju med 1999 in 2003. Graf 5 morda kaže visoke vrednosti lastnine pri nekaterih nefarmacevtskih podjetjih ter hkrati tudi relativno enakomerno rast te vrednosti, vendar ob pregledu grafa 6 vidimo, da so farmacevtska podjetja tista, ki so svojo vrednost močneje povišala.

Hkrati pa lahko opazimo, da ob rangiranju absolutnih vrednosti in rangiranju po spremembah teh vrednosti, nastanejo le majhne razlike pri razvrščanju vseh podjetij zajetih v analizo. Tako so farmacevtska podjetja približno enako porazdeljena po lestvici, z izjemo podjetij Pfizer in GSK, pri katerih je porast vrednosti daleč največji.

Ob pregledu podatkov o vrednostih lastnine podjetij, bi bilo potrebno zaradi dejstva, da se je pri pregledu obeh prejšnjih finančnih elementov – prodaje in dobička – podjetje Conoco uvrščalo na sam vrh razpredelnic, izpostaviti padec vrednosti lastnine tega podjetja. Conoco je torej najverjetneje na podlagi zmanjšanja vrednosti lastnine maksimiziral dobiček in prodajo, s čimer je po ostalih dveh finančnih kazalcih resda kazal veliko finančno moč, vendar je vprašanje, kaj to pomeni za poslovanje podjetja na dolgi rok.

Farmacevtska podjetja so pri povečevanju vrednosti lastnine torej nadpovprečno uspešna; v obdobju petih let, od 1999 do 2003 so lastnino povečala za od 9 do 349 odstotkov in se tako uvrstila na sam vrh lestvice podjetij, po finančni uspešnosti glede vrednosti lastnine, v okviru podjetij vključenih v to analizo.

Preglednica 9: Vrednost lastnine prvih 15 podjetij na seznamu Fortune 500 po letih (1999-2003) v milijonih USD

VREDNOST LASTNINE					
	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
ALTRIA	61381	79067	84968	87540	96175
BERKSHIRE	131416	135792	162752	169544	180559
HOME D	17081	21385	26394	30011	34437
VERIZON	112830	164735	170795	167468	165968
HP	35297	34009	32584	70710	74708
AIG	383685	426671	493061	561229	678346
IBM	89571	90412	90303	96484	104457
CITIGROUP	795984	902610	1051850	1097590	1264032
CONOCO	39000	57300	38700	12400	15900
CHEVRON	75380	77621	77572	77359	81470
GE	405200	437006	495023	575244	647483
FORD	270249	283390	276543	295222	315920
GM	273729	301129	382412	369053	448507
EXXON	144500	149000	143200	152600	174300
WALMART	49996	70349	78130	83527	94685

Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Preglednica 10: Vrednost lastnine sedmih največjih farmacevtskih podjetij po letih (1999-2003) v milijonih USD

VREDNOST LASTNINE					
	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>
Pfizer	31372	33510	39153	46356	116775
Merck	35934	40155	44021	47561	40588
BMS	17310	17924	27864	25022	27471
Novartis	41134	35507	39763	45025	49317
AstraZeneca	20295	18857	17496	21576	23573
Roche	44019	42923	45353	46373	47973
GSK	22421	98188	88900	93018	100714

Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Preglednica 11: Vrednost lastnine prvih 15 podjetij na seznamu Fortune 500 in največjih farmacevtskih korporacij po vrstnem redu v letu 2003 v milijonih USD

	<i>1999</i>	<i>2003</i>
CITIGROUP	795984	1264032
AIG	383685	678346
GE	405200	647483
GM	273729	448507
FORD	270249	315920
BERKSHIRE	131416	180559
EXXON	144500	174300
VERIZON	112830	165968
Pfizer	31372	116775
GSK	22421	100714
IBM	89571	104457
ALTRIA	61381	96175
WALMART	49996	94685
CHEVRON	75380	81470
HP	35297	74708
Novartis	41134	49317
Roche	44019	47973
Merck	35934	40588
HOME D	17081	34437
BMS	17310	27471
AstraZeneca	20295	23573
CONOCO	39000	15900

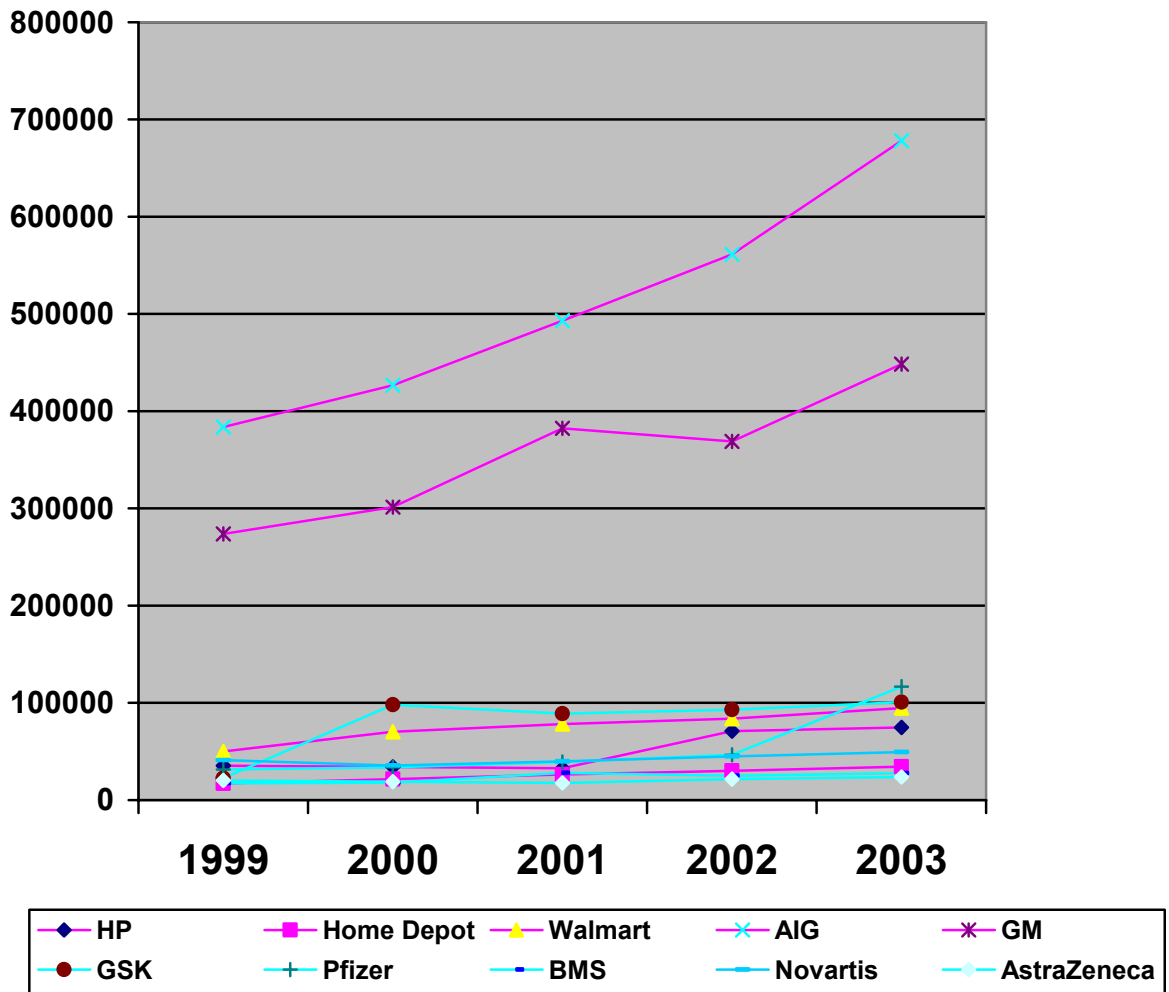
Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Preglednica 12: Porast vrednosti lastnine prvih 15 podjetij na seznamu Fortune 500 in največjih farmacevtskih korporacij - po vrstnem redu v letu 2003 glede na leto 1999

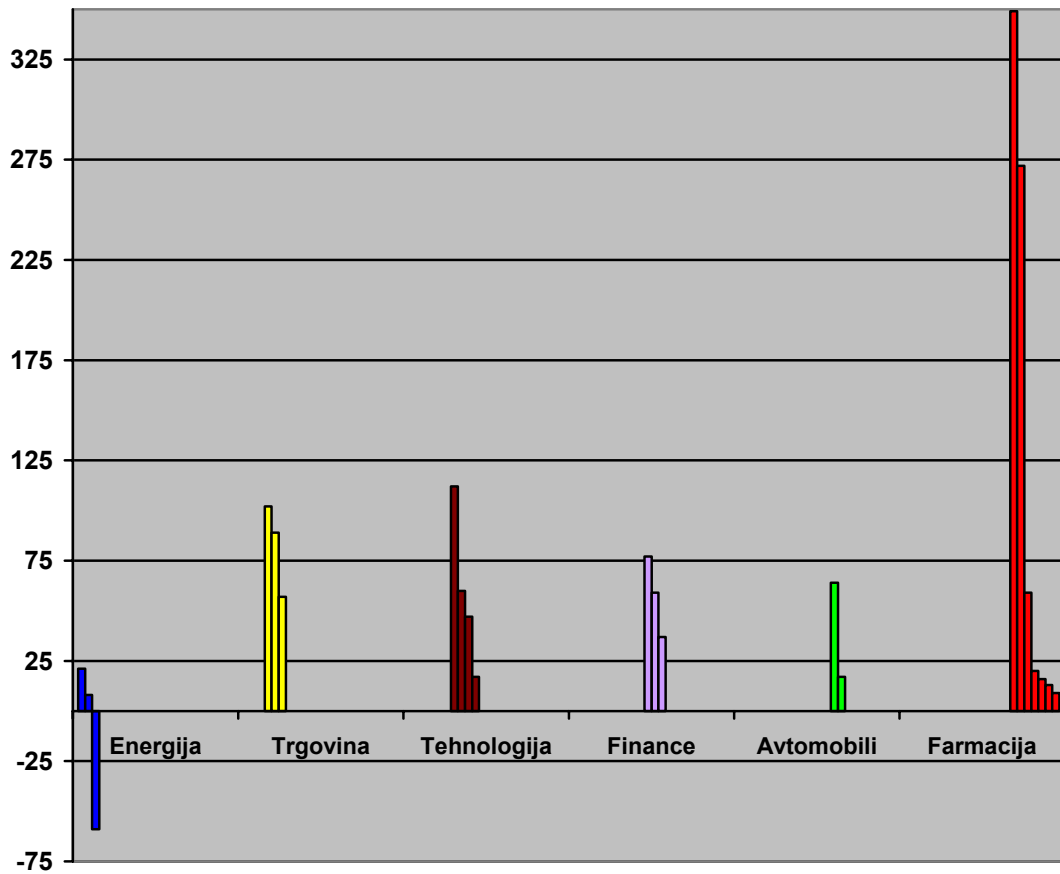
	<i>1999</i>	<i>2003</i>	<i>SPREMEMBA v %</i>
GSK	22421	100714	349,2
Pfizer	31372	116775	272,2
HP	35297	74708	111,7
HOME D	17081	34437	101,6
WALMART	49996	94685	89,4
AIG	383685	678346	76,8
GM	273729	448507	63,9
GE	405200	647483	59,8
CITIGROUP	795984	1264032	58,8
BMS	17310	27471	58,7
ALTRIA	61381	96175	56,7
VERIZON	112830	165968	47,1
BERKSHIRE	131416	180559	37,4
EXXON	144500	174300	20,6
Novartis	41134	49317	20,0
FORD	270249	315920	16,9
IBM	89571	104457	16,6
AstraZeneca	20295	23573	16,2
Merck	35934	40588	13,0
Roche	44019	47973	9,0
CHEVRON	75380	81470	8,1
CONOCO	39000	15900	-59,2

Vir: Letna poročila posameznih podjetij, dosegljiva na njihovih spletnih straneh (naslovi v seznamu literature)

Graf 5: Prikaz porasta vrednosti lastnine petih farmacevtskih in petih nefarmaceutskih podjetij z največjim porastom vrednosti lastnine v obdobju 1999-2003 v milijonih USD

Graf 6: Porast vrednosti lastnine (v odstotkih) glede na panoge za vsa podjetja

8. ZAKLJUČEK

Oblikovalci politik v ZDA, lahko s svojimi odločitvami pomembno vplivajo na dogajanje povezano z delovanjem trga v državi sami ter tudi na mednarodni ravni. Sprejemanje odločitev o pogodbah, omogočanju pravnih okvirov, izobraževanju delovne sile, izvozno-uvoznih razmerjih ter številne druge odločitve imajo močan posredni vpliv na dobičke posameznih podjetij. Ravno zaradi tega poskušajo farmacevtske korporacije, seveda prav tako kot tudi podjetja ostalih panog, vplivati na oblikovalce politik, da bi le-ti sprejemali in oblikovali takšne odločitve, ki bi jim kar najbolj koristile in maksimizirale dobičke. Do kolikšne mere lahko vplivajo pa je odvisno od tega, koliko moči posedujejo.

V literature lahko najdemo različne definicije moči, a pri večini opredelitev vidimo, da moč ni dana kar tako, temveč jo določeni akterji črpajo iz različnih virov. V nasprotju z državo, predstavlja pglavitni vir moči za akterje, ki izvirajo iz gospodarstva, njihov kapital. Njihova moč je torej posledica tega, da razpolagajo s finančnimi resursi ter finančno strukturo.

Ker pa gospodarstvo nikakor ni enotno in se v njem pojavlja množica različnih interesov ter želja po vplivu na oblikovanje politik, je odločilna za to, kdo bo svoje interese prej in/ali bolje uveljavil, predvsem razporeditev resursov – virov moči. Tisti, ki ima večjo moč, bo lažje vplival na oblikovalce politik. Pregled gibanja finančnih kazalcev za sedem najopaznejših farmacevtskih podjetij, ter 15 najvišje uvrščenih podjetij s seznama Fortune 500 je pokazal, da se farmacevtska podjetja zelo dobro uvrščajo med ostala. Rast vrednosti prodaje je pri njih v zadnjih petih letih izredno hitra, še posebej pomembna pa je izredna rast njihove vrednosti. To kaže na veliko količino finančnih sredstev – resursov iz katerih črpajo svojo moč.

Farmacevtska panoga je torej ena izmed močnejših panog v gospodarstvu Združenih držav Amerike in če to združimo s teoretskim ozadjem, ki kaže, da gospodarstvo poskuša vplivati na oblikovalce politik je jasno vidno, da so prav

farmacevtske korporacije tiste, ki uveljavljajo svoje interese s pomočjo svojih virov moči ter vplivajo na obstoječe ter bodoče politike tako, da si v prihodnje zagotavljajo še več teh virov.

9. LITERATURA

* Viri z medmrežja so navedeni nazadnje zaradi boljše preglednosti.

- Ashbee, Edward in Ashford, Nigel (1999) *US Politics Today*. Manchester: Manchester University Press.
- Barry, Brian (1991) *Democracy and Power Essays in Political Theory 1*. Oxford: Clarendon Press.
- Bibič, Adolf (1969) *Kaj je politična znanost? ČZP »Komunist«* Ljubljana: Tiskarna Kočevski tisk.
- Bowe, Christopher (2004) Pfizer caution over figures for next year. *Financial Times*, 21.10.2004: 20.
- Cox, Ronald W in Skidmore-Hess, Daniel (1962) *U.S. Politics & The Global Economy: Corporate Power, Conservative Shift*. Colorado: Lynne Rienner Publishers Inc.
- Critser, Greg (2005) *Generation Rx: how prescription drugs are altering American lives, minds and bodies*. Boston, New York: Houghton Mifflin.
- Dahl, Robert A (1963) *Who governs? Democracy and Power in an American City*. New Haven and London: Yale University Press.
- Daugbjerg, Carsten (1998) *Policy Networks Under Pressure: pollution control, policy reform and the power of farmers*. Aldershot: Ashgate.
- Della Porta, Donatella (2003) *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.
- Ferfila, Bogomil in Kovač, Polonca (2000) *Javne politike in javna ekonomika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ferfila, Bogomil (1997) *Sodobni svet Regionalne študije in primerjalne politike*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Goldstein, Joshua (2003) *International relations*. New York: Longman.
- Jessop, Bob (1982) *The Capitalist State*. Oxford: Martin Robertson & Company Ltd.
- Lindblom, Charles E (1977) *Politics and Markets: The World's Political – Economic Systems*. New York: Basic Books, Inc.

- Lukes, Steven (1986) Power. Oxford: Basil Blackwell.
- Minogue, Kenneth (1995) Politics A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press.
- Schubert, Jordan (1992) Introduction. A Preliminary ordering of policy networks labels. European Journal of Political Research 21 (1-2), 1-27. Amsterdam: Elsevier Scientific Publ. Co.
- Strange, Susan (1995) Države in Trgi. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Vogel, David (1987) Political Science and the Study of Corporate Power: A Dissent from the New Conventional Wisdom. British Journal of Political Science 17 (4), 385-408. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vogel, David (1983) The Power of Business in America: A RE-appraisal. British Journal of Political Science 13(1), 19-43. Cambridge: Cambridge University Press.

- Foreign Exchange Rates, <http://www.federalreserve.gov/RELEASES/h10/> (20.6.2005).
- Fortune 500, http://money.cnn.com/magazines/fortune/fortune500/full_list/ (15.6.2005)
- ConocoPhillips Annual Reports, <http://www.conocophillips.com/about/Company+Reports/Annual+Reports.htm> (15.6.2005).
- Berkshire Hathaway Annual Reports, <http://www.berkshirehathaway.com/annual.html> (15.6.2005).
- Wal-Mart Shareholder Information, <http://walmartstores.com/GlobalWMStoresWeb/navigate.do?catg=453&contId=5700> (15.6.2005).
- HP Investor relations: Annual Reports, <http://www.hp.com/hpinfo/investor/financials/annual/> (15.6.2005).
- Home Depot, <http://ir.homedepot.com/annual.cfm> (15.6.2005).

- Pfizer: Financial reports,
http://www.pfizer.com/pfizer/are/investors_reports/index.jsp (15.6.2005).
- AIG, Investor Information,
<http://ir.aigcorporate.com/phoenix.zhtml?c=76115&p=irol-financialreports>
(15.6.2005).
- Roche Figures & Reports, <http://www.roche.com/home/figures/>
(15.6.2005).
- Chevron Investor Relations,
http://investor.chevron.com/ireye/ir_site.zhtml?ticker=cvx&script=750&layout=-6 (15.6.2005).
- GlaxoSmithKline: Investors, <http://www.gsk.com/investors/annual-reports.htm> (15.6.2005).
- Citigroup Annual Reports, <http://www.gsk.com/investors/annual-reports.htm> (15.6.2005).
- ExxonMobil Investor Information,
<http://ir.exxonmobil.com/phoenix.zhtml?c=115024&p=irol-irhome>
(15.6.2005).
- Merck Investor Relations, <http://phx.corporate-ir.net/phoenix.zhtml?c=73184&p=irol-reportsannual> (15.6.2005).
- Bristol-Myers Squibb Annual Reports,
<http://investor.bms.com/phoenix.zhtml?c=106664&p=irol-reportsannual>
(15.6.2005).
- General Electric: Annual Reports,
<http://www.ge.com/en/company/investor/annreports.htm> (15.6.2005).
- Verizon Investor Relations, <http://investor.verizon.com/financial/quarterly/>
(15.6.2005).
- Novartis IR,
http://www.novartis.com/investors/en/sales_reports/annual_reports.shtml
(15.6.2005).
- Altria Investors Annual Reports,
http://www.altria.com/investors/02_01_annualreport.asp (15.6.2005).

- GM – Stock Info: Annual Reports,
http://www.gm.com/company/investor_information/stockholder_info/
(15.6.2005).
- IBM annual report archive, <http://www.ibm.com/annualreport/> (15.6.2005).
- AstraZeneca Investors – Annual Reports,
<http://www.astrazeneca.com/article/11161.aspx> (15.6.2005).
- Ford Motor Company – Annual Reports,
<http://www.ford.com/en/company/investorInformation/companyReports/annualReports/default.htm> (15.6.2005).